ГАЗЭТА БЕЛАРУСАЎ У ВОЛЬНЫМ СЬВЕЦЕ ЦАНА — PRICE $ 1.00

Беларус

BIELARUS — BYELORUSSIAN NEWSPAPER IN THE FREE WORLD
POST ADDRESS: BIELARUS, P. O. BOX 109, JAMAICA, N. Y. 11431. Tel.: (212) 380-2036

Год. XXVI, № 234 New York, October — Кастрычнік 1976 Vol. XXVI, № 234

САВЕЦКАЯ КАНСТЫТУЦЫЯ Й „ВЯЛІКІ ТЭРОР"

Сорак гадоў таму, у верасьні 1936 году, на Беларусі, як і па ўсім Савецкім Саюзе, праходзіла абмеркаваньне праекту новае канстытуцыі, што даўгі час была ведамая як сталінская. Сёлета ў сьнежні будзе адзначацца саракагодзьдзе гэтае канстытуцыі, будуць услаўляцца ейны дэмакратызм і гуманнасьць, тымчасам як адразу-ж пасьля ейнага прыняцьця, пад прыкрыцьцём ея, былі праведзены нячуваны да таго часу тэрор над міліёнамі савецкіх грамадзянаў, які найлюцей шалеў на нацыянальных акраінах савецкае імпэрыі, у тым ліку й на Беларусі.

Пра сталінскую канстытуцыю 1936 году чытаем сяньня ў новай пяцітомавай „Гісторыі Беларускай ССР" (том 3, бач. 633): „Яна (новая канстытуцыя) ня толькі абвесьціла дэмакратычныя правы й свабоды для савецкага народу, але й гарантавала іх рэальнае ажыцьцяўленьне. Усё гэта ярка сьветчыла пра адметныя рысы сацыялістычнае дэмакратыі".

Якой „адметнай" была гэтая „гарантаваная" сталінская „дэмакратыя", добра відаць з кнігі ангельскага гісторыка Робэрта Конквэста, удакумэнтаванае ў васноўным на савецкіх крыніцах і азагалоўленае „Вялікі тэрор". Ёсьць, між іншага, і расейскі пераклад Конквэставае працы, апублікаваны ў Флярэнцыі ў 1974 годзе. Вось як апісвае Робэрт Конквэст падзеі на Беларусі ў першым-жа годзе пасьля прыняцьця сталінскае канстытуцыі:

„У 1935 і 36-ым гадох, — піша Робэрт Конквэст, — Яжоў (шэф НКВД — З. З.) выкарыстаў праводжаную ,праверку й абмен партыйных дакумэнтаў' для выключаньня з партыі ,палавіны цэлага складу партыйнае арганізацыі' ў Беларусі за сувязі зь нейкім антысавецкім падпольлем. Мясцовыя партыйныя працаўнікі пратэставалі супраць гэткіх дзеяньняў, што на самой рэчы былі першай фазай разбурэньня папярэдняе партыі й стварэньня на ейных руінах зусім іншае арганізацыі. 17-га сакавіка 1937 году, гэта значыцца адразу пасьля лютаўскасакавіцкага пленуму, у Менск былі пасланы эмісар з цэнтру Васіль Шаранговіч, якога зрабілі першым сакратаром ЦК Кампартыі Беларусі. На Беларусі Шаранговіч працаваў і раней, да 1936 году.

Аднак супраціў тэрору на вышэйшым узроўні рэспубліканскага кіраўніцтва быў шырокі. Як павядаміў Кірыла Мазураў, на 22-ім зьезьдзе КПСС, на адным з пасэджаньняў ЦК партыі рэспублікі старшыня Саўнаркому Беларусі Мікола Галадзед ,паставіў пад сумлеў вынікі праверкі й абмену партыйных дакумэнтаў'. Гэта было прычынай для таго, каб скіраваць у Менск Маленкова. Ён прыбыў у чырвені 1937 году й зьнішчыў амаль усё рэспубліканскае кіраўніцтва.

Старшыня Прэзыдыюму Вярхоўнага Савету Беларусі Чарвякоў — ,галава дзяржавы' гэтае ,суверэннае рэспублікі' — скончыў самагубствам. Галадзед быў зьвінавачаны ў ,буржуазным нацыяналізьме'. Яго арыштавалі ў дарозе да Масквы й расстралялі. Папярэднік Шаранговіча Гікала, што сам праводзіў тэрор супраць іншых, быў таксама расстраляны. Паводля Кірылы Мазурава, ,блізу ўвесь кіраўнічы склад рэспублікі, у тым ліку сакратары ЦК, старшыня Саўнаркому, наркомы, шмат якія кіраўнікі мясцовых партыйных і савецкіх органаў і прадстаўнікі творчае інтэлігэнцыі былі выключаныя з партыі й шмат хто зь іх арыштаваны'. На працэсе Бухарына Галадзед, Чарвякоў, Гікала, а таксама былы трэйці сакратар ЦК Кампартыі Беларусі Жабарэўскі й Народны камісар земляробства Бэнэк былі згаданыя як удзельнікі „нацыянал-фашысцкай арганізацыі", чыя дзейнасьць у васноўным палягала на шпіянажы на карысьць Польшчы й шкодніцтве ў сельскай гаспадарцы.

„У сярэдзіне чырвеня, на рэспубліканскім партыйным зьезьдзе, — піша далей Робэрт Конквэст, — Шаранговіч горача вітаў праводжаны тэрор. У жніўні на пленуме ЦК КП Беларусі ён сам стаўся ахвяраю тэрору — яго ,выкрыў' Якаўлеў, прысланы з Масквы на ягонае месца. Зь Якаўлевам прыбыла група новых кіраўнікоў, у тым ліку наступнік Чарвякова — Наталевіч. На працягу лета й восені тэрор пашырыўся да мясцовага й нат масавага ўзроўню.

Доля Шаранговіча тыповая, і на ягоным прыкладзе можна гаварыць пра адну паказальную зьяву. Тымі гадамі за краты падпадалі нат прадстаўнікі новага пакаленьня сталінскіх кар'ерыстых — людзей, што поўнасьцяй прыстасаваліся да новае сыстэмы. Гэта асабліва ў вялікай меры датычыць да першых, найболей энэргічных зь іх, што прарваліся на высокія становішчы. Яны былі зьнішчаныя маладзейшымі векам, але падобнымі да іх характарам тыпамі, якія пасьля, сваім чарадом, цірэдчас ставаліся ахвярамі тэрору.

Тлумачэньне кароткасьці перабываньня на сваіх становішчах шмат каго з тых, хто быў высунуты на месца першых ахвяраў тэрору, зводзіцца да наступнага:

Людзі гэтага тыпу мелі тэндэнцыю даводзіць партыйную лінію да бязглуздых скрайнасьцяў, што тлумачылася іхнай неразборлівасьцяй у сродках і службовым энтузіязмам. У выніку, іхныя дзеяньні часта абвяшчаліся як ,перагібы' й адыход ад партыйнае лініі. Апрача таго, людзі падобнага тыпу ў сваёй прыродзе схільныя да карупцыі й да выкарыстаньня сваіх становішчаў у васабістых мэтах. Гэтым яны ўзбуджалі нянавісьць і зайздрасьць з боку маладзейшых суслужыўцаў. А гэта яшчэ больш скарочвала тэрміны іхнага перабываньня на становішчах.

Як ведама, на лютаўска-сакавіцкім пленуме Сталін выказаў пажаданьне, каб кажны партыйны працаўнік падрыхтаваў сабе ,на ўсякі выпадак' двух заступнікаў. У гэтай прапанове было ўжо прадбачаньне, хоць яно ня йшло яшчэ гэтак далёка. У шмат якіх выпадках толькі чацьверты ці пяты заступнік выжыў на сваім становішчы да канца тэрору. Але былі й гэткія, што якраз тымі гадамі пачыналі рабіць кар'еру, прыкладам, той-жа Кірыла Мазураў (цяпер сябра Палітбюра ЦК КПСС), што займаў у 1938 годзе адказнае становішча ў палітаддзеле Беларускае чыгункі, кадры якое цяжка пацярпелі ад тэрору.

Дарэчы, тэрор на Беларусі апрача палітычных дзеячоў і інжынераў, цяжка абваліўся на дзеячоў культуры — асабліва гэта датычыла да Наркамату асьветы й Інстытуту мовы навукі. Абедзьве гэтыя ўстановы як бы ўвасаблялі ўсё нацыянальнае, чыста беларускае. Блізу нязьменна арыштаваных Беларусаў абвінавачвалі польскімі шпіёнамі, што тлумачылася геаграфічным палажэньнем рэспублікі.

Гісторыя тэрору на Беларусі паказальная тым, — піша Робэрт Конквэст, — што тут жорсткасьцям даваўся крыху больш наважаны сусьпраціў, чымся ў бальшыні расейскіх вобласьцяў. Відаць, тут крыху дапамагалі мясцовыя нацыянальныя пачуцьці".

Гэтак вось на Беларусі выглядаў 1937 год, першы год пасьля прыняцьця тае сталінскае канстытуцыі, якая, паводля аўтараў новае „Гісторыі Беларускай ССР", „ярка сьветчыла пра адметныя рысы сацыялістычнае дэмакратыі".

Параўнаньне таго, што апісана ў кнізе Робэрта Конквэста „Вялікі тэрор", з тым, што напісана ды чаго не напісана ў новых фундамэнтальных выданьнях, як „Гісторыя Беларускай ССР" і „Беларуская Савецкая Энцыклапэдыя" (дзе гэткіх прозьвішчаў як Маленкоў, Ягода, Яжоў і іншых спраўцаў тэрору й заваду няма), навочна паказвае, што яно „ярка сьветчыць пра адметныя рысы сацыялістычнае гістарыяграфіі": сталінская „сацыялістычная гістарыяграфія" дазвалала забіваць людзей, сучасная „сацыялістычная гістарыяграфія" дазваляе забіваць гістарычныя факты.

Я. Запруднік

АГУЛЬНЫ СХОД ЗБВБ У МАНЧЭСТАРЫ

У залі Беларускага Дому ў Манчэстары адбыўся 15 жніўня сёлета Гадавы Сход мясцовага Аддзелу Задзіночаньня Беларусаў у Вялікай Брытаніі. Сход адчыніў старшыня Управы Аддзелу ЗБВБ Хведар Каханевіч. Сакратар Управы Аддзелу ЗБВБ М. Яськевіч даў справаздачу зь дзейнасьці Аддзелу й наагул беларускай калёніі ў Манчэстары.

Із справаздачы было відаць, што ладзілася супольнае ўсіх Беларусаў Манчэстару сьвяткаваньне ўгодкаў Слуцкага паўстаньня і ўгодкаў абвешчаньня незалежнасьці Беларускае Народнае Рэспублікі, а таксама супольнае сьвяткаваньне праваслаўных Калядаў і Вялікадня. Вядзецца цеснае супрацоўніцтва зь мясцовым Царкоўным Камітэтам БАПЦарквы й Управай Беларускага Клюбу. У справаздачы было адзначана, што дзякуючы грашовай дапамозе беларускіх клюбаў у Манчэстары й Брадфардзе ў царкоўнай залі была паложаная новая падлога, што зрэалізаваў сп. Ул. Гінько із сваімі памочнікамі. Мясцовыя ўлады вымагаюць поўнага аднаўленьня Беларускага Дому, на што выдалі грашовую дапамогу. Справай гэтага аднаўленьня Дому зоймецца сп. Ул. Гінько.

Дэлегат на Агульны Зьезд ЗБВБ у Лёндане сп. П. Шыркоўскі зрабіў абшырную справаздачу з гэнага Зьезду. Із справаздачы вынікала, што, не зважаючы на розныя цяжкасьці й недахопы, Галоўная Ўправа ЗБВБ зрабіла шмат карыснага дзеля папулярызацыі нашага нацыянальнага імя сярод вышэйшых ангельскіх дзейнікаў. Пасьля даўжэйшай дыскусіі Агульны Сход пастанавіў даць уступаючай Управе абсалютэрным з падзякай. На прапанову сп. К. Шыбіцкага ў склад новае Ўправы Аддзелу ЗБВБ увайшлі: сп. П. Шыркоўскі — старшыня, сп. М. Яськевіч — сакратар, сп. Э. Б'юман — скарбнік.

М. Стаўпіскі

БЕЛАРУСКІ ІНСТЫТУТ НАВУКІ И МАСТАЦТВА
ладзіць

2-ую ВЫСТАЎКУ

твораў малярства, рысунку, графікі
беларускіх мастакоў Эўропы й Амэрыкі
Адчыненьне выстаўкі
ў нядзелю 28 лістапада 1976 г., а гадз. 1-ай,
у Беларускім Грамадзкім Цэнтры
Бруклін, Нью Ёрк, 401 Атлянтык Авеню
Выстаўка пратрывае да 31. XII. 1976 г.
Наведваць можна нядзелямі ад 1-ай гадз.

„ПЕСЬНЯРЫ" НА НОВЫМ УЗВЫШШЫ

Важнай зьявай беларускага нацыянальнага мастацтва стаўся ад колькіх год Беларускі вакальна-інструмэнтальны ансамбль „Песьняры", што заваяваў заслужаную славу й высокае прызнаньне ня толькі ў Беларусі, а й у цэлым Савецкім Саюзе. Не зважаючы на тое, што гэты выдатны ансамбль ніразу яшчэ ня быў высланы на гастролі ў Амэрыку, музычна-песеннае мастацтва ягонае за пасярэдніцтвам грамафонных кружэлак добра ведамае й беларускай эміграцыі.

У чырвені сёлета ансамбль „Песьняры" дабіўся новага нацыянальнага й мастацкага дасягненьня. Пра гэта ў газэце „Літаратура і Мастацтва" за 25 чырвеня сёлета зьмешчаны артыкул Сьвятланы Сысоевай „Крыніца натхненьня — слова песьняра". Свой артыкул Сьвятлана Сысоева пачынае гэткімі словамі:

„Цяжка быць першым, сказаць новае слова ў мастацтве. Імкненьне да гэтага — бадай, самая характэрная рыса ў творчасьці ляўрэата ўсесаюзных і міжнародных конкурсаў вакальна-інструмэнтальнага ансамблю „Песьняры". Кажная сустрэча з гэтым музычным калектывам радуе, прыносіць пачуцьцё нова, дае адчуваньне іх творчага росту.

„І вось зроблены новы пасьпяховы крок. Упяршыню ў нашым эстрадным мастацтве створаны песенны спэктакль на фальклёрнай аснове, або, як яго назвалі самі „Песьняры", народная прытча ў 7 карцінах „Песьня пра долю".

„Паэтычная аснова спэктакля — раньнія вершы народнага песьняра Янкі Купалы. Музыку да іх напісаў заслужаны артыст рэспублікі Ўладзімер Мулявін (ён-жа й кіраўнік ансамблю „Песьняры"). Лібрэта й пастаноўка спэктакля — аднаго з заснавальнікаў ансамблю, рэжысэра, цяпер асьпіранта Дзяржаўнага інстытуту імя А. Луначарскага Валерага Яшкіна".

Спэктакль скампанаваны вельмі арыгінальна й вынаходліва. Спачатку ў стылізаваным адзеньні музыканты ходзяць паміж радамі крэслаў з глядзельнікамі, запрашаючы іх на прадстаўленьне. Із залі адклікаюцца дудачкі, жалейкі, ліры, скрыпкі. Прааналізаваўшы музычныя, песенныя й харэаграфічныя кампанэнты гэтага сваеасаблівага спэктаклю ў іхным арганічным спалучэньні, аўтарка артыкулу інфармуе пра ягонае колернае афармленьне пры дапамозе экраннай дэкарацыі. Сьвятлана Сысоева моцна падчырквае народна-фальклёрны нацыянальны характар спэктаклю. Яна піша:

„Выдатныя вершы Янкі Купалы, напоўненыя блізкімі ім па духу мэлёдыямі, загучалі з новай сілай. Мы паглыбляемся ў знаёмы сьвет купалаўскай паэзіі. Перад намі праходзіць жыцьцё селяніна ад нараджэньня да сьмерці. Гэта — драматычны расказ пра лёс народу, на долю якога выпалі неймаверныя пакуты й нягоды.

„Казачныя пэрсанажы беларускай народнай творчасьці — Гора, Голад, Холад — ходзяць па пятах за селянінам ад вясны яго жыцьця да сівой зімы, калі пад завываньне мяцеліцы заканчваецца яго хаджэньні па муках, і ён гіне расьпяты сіламі зморку й зла.

„Ад сцэны да сцэны нарастае драматызм дзеі. Як рэха народнага гневу гучыць магутны купалаўскі голас: „Што ты сьпіш, беларускі мужык . . ." Ён заклікае да барацьбы, усяляе ў сэрцы людзей спадзяваньне на вызваленьне".

Шчыры энтузіясты беларускай народнай песьні й паэзіі Янкі Купалы аўтар спэктаклю Ўладзімер Мулявін гэтак інфармуе пра стораны „Песьнярамі" новы спэктакль:

„Зь вялікім хваляваньнем мы выносілі на суд глядачоў нашую новую работу. Я заўсёды захапляўся купалаўскай паэзіяй. І, як вы заўважылі, у нашым рэпэртуары шмат песень на яго вершы. Мы імкнёмся ў сваёй творчасьці раўняцца на гэты ўзор беларускай паэзіі.

„Ідэя спэктакля ўзьнікла не адразу, хоць мы даўно марылі стварыць буйное музычнае палатно. Вось чаму, калі паўгоду назад Валеры Яшкін паказаў лібрэта, усе мы зь вялікім запалам прыняліся за работу. Коратка аб гісторыі стварэньня „Песьні пра долю". Валеры вучыцца ў асьпірантуры ў Маскве. І ў самую адказную, экзаменацыйную пару ён „захварэў" паэзіяй Янкі Купалы, напісаў лібрэта й тэрмінова выляцеў у Менск. Неўзабаве мы паехалі на гастролі па краіне й штодзённа, пасьля канцэртаў, працавалі над спэктаклем. У рабоце нам вельмі дапамаглі нашы фальклёрныя экспэдыцыі па рэспубліцы. „Песьнярам" вельмі важна было адчуць, убачыць тое рэальнае жыцьцё, якое дыктавала Купалу яго песьні".

Пасьля прэм'еры спэктаклю Сьвятлана Сысоева ўзяла інтэрвю ў агульна вызнаных аўтарытэтаў беларускага мастацтва, якія падзяліліся зь ёю, а за ейным пасярэдніцтвам з чытачамі газэты „Літаратура і Мастацтва" сваімі ўражаньнямі із спэктаклю ды з усяе музычна-песеннае дзейнасьці „Песьняроў". Гэтак галоўны рэжысэр Акадэмічнага тэатру імя Янкі Купалы Валеры Раеўскі, між іншым, сказаў:

„Ня буду судзіць „Песьняроў" па законах драматычнага мастацтва. Тое, што яны паказалі, гэта, бязумоўна, новы напрамак у эстрадзе, новае слова ў спэцыфічнай яе мове. Цікава было паглядзець работу маладога рэжысэра Валерага Яшкіна. Да таго-ж, я сам захоплены паэзіяй Купалы: паставіў на тэлебачаньні спэктакль „Па сонца, па шчасьце" па раньніх вершах паэты. Хачу сказаць, што вакал і наогул выкананьне песень пакідаюць прыемнае ўражаньне".

А вось словы маладога кампазытара Ігара Лучанка:

„Песьня пра долю", бязумоўна, стане яркай старонкай беларускай эстрады. Які жанр твору? У ім ёсьць рысы опэры, кантаты, сымфоніі, але ў той-жа час гэта — песеннае прадстаўленьне. Ня менш, чым жанр спэктаклю, самабытная яго музычная мова. Тут асабліва ярка раскрыўся мэлядызм творчасьці У. Мулявіна, які яшчэ раней праявіўся ў яго вядомых песьнях „Александрына", „Завушніцы" й іншых. Сучасное эстраднае мастацтва падтрымлівае больш глыбокі кантакт з народнай творчасьцю. Гэтая цікавасьць выканаўцаў да фальклёрных крыніц дае самыя разнастайныя па зьместу й форме творы для сцэны. Сьветчаньнем гэтаму — „Песьня пра долю". Я рады, што „Песьняры" зьвярнуліся да складанага музычна-драматычнага жанру й паказалі, што могуць пасьпяхова выступаць у гэтым напрамку . . ."

На заканчэньне свайго артыкулу Сьвятлана Сысоева прыводзіць аўтарытэтныя словы жывога яшчэ тады народнага пісьменьніка Беларусі Івана Мележа:

„Я люблю й паважаю мастацтва „Песьняроў". Мне падабаецца іх сьмеласьць, іх самастойнасьць, іх пастаянны пошук новага. Менавіта ў гэтым я бачу сэнс мастацтва. Паўторы нікому непатрэбны. „Песьняры" ідуць сваёй дарогай, дарогай пошуку. Пажадаем-жа ім на гэтым шляху самых вялікіх посьпехаў!"

Ст. Ст.

„ПЕСЬНЯРЫ" ПРЫБУДУЦЬ У ЗША.

Як паведаміла газэта „Літаратура і Мастацтва" за 8 кастрычніка сёлета, Беларускі вакальна-інструмэнтальны ансамбль „Песьняры" ў хуткім часе мае прыбыць на гастролі ў Задзіночаныя Штаты Амэрыкі.

КАЛЯДНІЯ Й НАВАГОДНІЯ ВІНШАВАНЬНІ И ПАЖАДАНЬНІ ПРАЗ НАШУЮ ГАЗЭТУ

Як і мінулымі гадамі, сьнежанскі нумар „Беларуса" ахвотна служыць нашым Суродзічам дзеля калядніх і навагодніх віншаваньняў і пажаданьняў. Каб мець зьмешчанае сваё імя й прозьвішча ў супольнай двушпальтовай у прыгожых рамках калёнцы, трэба да 20-га лістапада прыслаць у Рэдакцыю 10 даляраў. А хто жадаў-бы зьмясьціць сваё віншаваньне асобна ў рамках на 2-х шпальтах нашае газэты, неабходна да 20-га лістапада прыслаць 25 дал.

Карыстайце з добрай нагоды! Гэтым Вы ашчадзіце час і грошы на індывідуальныя сьвяточныя віншаваньні, а таксама паможаце нашай газэце ў ейнай адказнай нацыянальнай службе.

BIELARUS
Byelorussian Newspaper in the Free World
Published monthly by
BYELORUSSIAN-AMERICAN ASSOCIATION, Inc.
Subscription $10.00 yearly.
„БЕЛАРУС" — Газэта Беларусаў у Вольным Сьвеце.
Выходзіць месячна. Рэдагуе Калегія.
Выдае: Беларуска-Амэрыканскае Задзіночаньне.
Вышіска зь перасылкаю — 10.00 дал. на год.
Незамоўленыя рукапісы назад не зьвяртаюцца.
Артыкулы, падпісаныя прозьвішчам аўтара, могуць выражаць пагляды, зь якімі Рэдакцыя не згаджаецца.

АЙЦЕЦ АЛЯКСАНДАР НАДСОН

8-га жнівеня 1976 году а. Аляксандру Надсону, бібліятэкару Беларускае Бібліятэкі імя Францішка Скарыны ў Лёндане, споўнілася 50 год жыцьця. Айцец Аляксандар паходзіць спад Нясьвіжу з настаўніцкае сям'і. Сваю асьвету ён атрымаў у Беларусі. У часе Другое сусьветнае вайны служыў у войску ў Італіі, дэмабілізаваўшыся ў Вялікабрытаніі ў 1946 годзе. Быўшы студэнтам Лёнданскага ўнівэрсытэту, ён браў дзейны ўдзел у працы Згуртаваньня Беларусаў Вялікабрытаніі, як адзін зь ягоных заснавальнікаў, сакратар (1944 г.) і старшыня (1951 г.).

Айцец Аляксандар у гэтым пэрыядзе быў сталым супрацоўнікам часапісу „На Шляху" (1946-1951 гг.) і „Беларус на Чужыне" (1947-1950 гг.). Ён стаўся таксама дзейным у працы Беларускае Каталіцкае Місіі ў Лёндане. Актыўна працуючы ў Беларускім Акадэміцкім Таварысьцьве „Рунь", старшынём якога ён быў ў 1951 годзе, а. Аляксандар апублікаваў шэраг артыкулаў пра царкоўнае адзінства, пра стан рэлігіі на Беларусі, а таксама пра Сьв. Томаса Мора — у часапісе „Божым Шляхам" (№№ 46-48, 51, 52).

Закончыўшы Лёнданскі ўнівэрсытэт із ступеняй бакалаўра дакладных навукаў, Аляксандар Надсон у 1953 г. быў залічаны ў студэнты Грэцкага каледжу ў Рыме ды вывучаў багаслоўе на Грэгарыянскім унівэрсытэце. У 1957 годзе ён стаўся дыяканам, а ў наступным годзе быў рукапаложаны ў сьвятары італа-грэцкім біскупам Джыявані Мэле люнграўскае (Lungro) дыяцэзіі.

Вярнуўшыся ў Ангельшчыну, ён быў назначаны ў Беларускую Каталіцкую Місію для душпастырскае працы сярод сваіх суродзічаў у Паўночнай Ангельшчыне ў Брадфордзе і Манчэстэры.

У 1962 годзе ён быў назначаны на заступніка дырэктара, коратка перад тым заснаванае, Беларускае Школы для хлопцаў пры Доме Сьв. Кірылы ў Паўночным Фінчлі (раёне Лёндану), а ў 1964 годзе пераняў дырэктарства гэтае школы пасьля айца Язэпа Гэрмановіча. Наступныя дзевяць гадоў жыцьця а. Аляксандар прысьвяціў галоўна пэдагогіцы, як настаўнік матэматыкі й беларускае мовы. Шэраг ягоных вучняў пасьпяхова прайшло пры Лёнданскім унівэрсытэце экзамены зь беларускае мовы на Агульнае Пасьветчаньне аб Адукацыі. У часе дырэктарства а. Аляксандра лік вучняў Беларускае Школы для хлапцоў узрос з 4-х да 16-цёх, перад тым як цяжкасьці з выкладчыкамі спрычыніліся да зрэдукаваньня ліку вучняў ды ператварэньня гэтае ўстановы ў ейны сучасны стан Студэнцкага Дому.

Айцец Аляксандар склаў пачатак беларускае граматыкі, арганізоўваў канцэрты, калядныя паказы, вечары мастацкага чытаньня. Ён арганізаваў таксама для сваіх вучняў удзел у экумэнічных службах і сустрэчах у Нямеччыне, Бэльгіі і нат у Базыліцы Сьв. Пятра ў Рыме.

Пасьля 1965 г. а. Аляксандар граў важную ролю ў Англа-Беларускім Таварысьцьве, чытаючы лекцыі на працягу дзясяцёх гадавых сэсіяў.

Штораз больш ён пачаў займацца дасьледніцкай працай, спэцыялізуючыся ў беларускай гісторыі й літаратуры XVI-XVII ст.ст. Ён прачытаў шэраг дакладаў на гадавых абедах у Доме Сьв. Кірылы ды на сэмінарах унівэрсытэцкіх славістых.

Артыкулы а. Аляксандра пачалі рэгулярна зьяўляцца ў „Журнале Беларусаведы" (The Journal of Byelorussian Studies) і часапісе „Божым Шляхам", прыцягнуўшы да сабе паважныя зацікаўленьні навукоўцаў.

Як бібліятэкар Беларускай Бібліятэкі імя Францішка Скарыны, а. Аляксандар адыйграў важную ролю ў пашырэньні беларусаведы ў Вялікабрытаніі. Дасьледнікі славістыкі маюць ад яго ўсялякую дапамогу ў іхнай працы. Вакол сябе ён згуртаваў групу маладых акадэмікаў, якіх падахвочвае, накіроўвае й дзеліцца зь імі сваімі энцыкляпэдычнымі ведамі беларускае мовы, літаратуры, гісторыі. Бібліятэка імя Скарыны сталася месцам лекцыяў Англа-Беларускага Таварыства для ўнівэрсытэцкіх і бібліятэкарскіх сэмінараў. Сярод удзельнікаў гэтых сэмінараў і наведвальнікаў было цімала вядучых славістых, і сувязі наладжаныя цяпер зь іншымі бібліятэкамі ды акадэмічнымі ўстановамі па цэлым сьвеце, улучна зь Беларусяй.

Дзьве важныя працы, апублікаваныя нядаўна — "Vocabulary of the Byelorussian literary language in the 19th c." др. А. МакМіліна (London, 1973) і "A Grammar of Byelorussian" Пітэра Маё (Sheffield, 1976) прызнаюць важную дапамогу, якую даў аўтарам а. Аляксандар.

Сябра рэдкалегіі „Журналу Беларусаведы", а. Надсан рэгулярна публікуе ў гэтым часапісе, апрача хронікі беларускіх падзеяў, поўную бібліяграфію бягучых публікацыяў ды шмат аўтарытэтных рэцэньзіяў.

Пад ягоным даглядам Бібліятэка імя Скарыны працьвітае. Дзякуючы ўдумлівым закупам і абмену, ён дадаў да бібліятэчнага фонду шмат рэдкіх кніжак — старых і сучасных часоў, а таксама забясьпечыў паступленьні большыні публікацыяў савецкай Бетларусі і беларускія замежныя выданьні. Дакладнае сачэньне за каталёгамі букіністых і за аўкцыёнамі, забясьпечыла Бібліятэцы калекцыю беларусікі, незраўнаную ў Заходняй Эўропе, а магчыма і ў цэлым Заходнім сьвеце.

Бібліяграфічныя рэдкасьці з XVI, XVII і XVIII ст.ст., друкаваныя ў Вільні, Магілеве, Кутэйне, Супрасьлі, знаходзяцца цяпер у Бібліятэцы імя Скарыны ў Лёндане побач з арыгінальным фрагмэнтам Бібліі самога Скарыны. „Паляўнічыя" экспэдыцыі а. Аляксандра заводзілі яго ў Нямеччыну, Галяндыю, Манака ды ў Новы Сьвет. Сучасны багаты стан Бібліятэкі — канкрэтнае сьветчаньне ягоных удачаў.

Аднак ягоныя выдатныя навуковыя дасягненьні не павінны зацямняць ягонае самаадданае сьвятарскае працы. Ягоныя пісьмовыя працы, казані й сьвятарская дзейнасьць дапамаглі шмат якім турыстым у лепшым разуменьні духовага й літургічнага багацьця Ўсходняе Царквы, а таксама забясьпечылі ягоных прыхаджанаў здаровым рэлігійным і маральным кіраўніцтвам. Няхай-жа ягоная праца будзе й далей плённая. Многае лета!

Гай дэ Пікарда

КОЛЬКІ ЗРУЙНАВАЛІ ПАЛЕСЬСЯ Й ЭГІПТУ?

Прачытаўшы звыш 90 бачын нарысу Ігната Дуброўскага пра праблемы асушэньня Палесься („Полымя", № 6 й 7, 1976 г. „У пошуках залатога дна") і пра тыя аграмадныя шкоды, што кіраваныя „роднай партыяй" розныя навукоўцы й установы нарабілі пры тых спробах асушэньня, можна зь недаверам ставіцца да розных аптымістычных прадказаньняў антынароднае бальшавіцкае ўлады.

Як ведама, мабілізацыйны вэрхал на гэтак званы „бой за Палесьсе" падымаўся ці раз. У партыйную барабаншчыну ўцягваліся навет паэты й пісьменьнікі: усім нам добра ведамы твор Янкі Купалы „Над ракой Арэсай", што ўслаўляў бальшавіцкую спробу асушэньня аднаго палескага раёну. Сяньня чуем, што гэная праслаўленая калісьці Купалам Арэса — дзяцінная забаўка ў параўнаньні з тымі гігантычнымі мерапрыёмствамі, што быццам вось цяпер разгарнуліся ў дзявятай пяцігодцы.

Старая рыторыка, з тэй самай крыніцы „натхненьне"... Няхай сабе. Калі-ж пачынаецца тое гігантычнае „цяпер"? А яно адно ў сьнежні, 1974 г. пленум ЦК КПБ адкрыў наступнае: „З памылак мінулых гадоў у апошнія гады зроблены вельмі істотны і прынцыповы вывад аб недастатковай эфэктыўнасьці, а ў многіх выпадках і згубныя дзеяньні аднабаковых асушальных мерапрыемстваў і неабходнасьці паўсюднага пераходу на двухбаковае рэгуляваньне воднапаветранага рэжыму глебы, як адной з галоўных умоў павышэньня ўрадлівасьці мэліяраваных зямель".

Значыцца, згодна з „Полымем" і міністрам мэліярацыі Уладзімерам Паўлючыкам (гл. „Шлях да квітнеючага краю", „Голас Радзімы" 5. 8. 76 г.) з аднабаковых мерапрыёмстваў пераходзяць на „двухбаковае рэгуляваньне". „Родная партыя" знайшла адказ... Такая ўпэўненая, як была й раней... А там, пройдзе яшчэ дзясятак гадоў, можа на тры ці чатыры бакі давядзецца перакінуцца...

Дык колькі-ж тых мінулых гадоў прайшло, каб перакінуцца на „двухбаковае", што гэта за памылкі й колькі шкоды нарабілі?

Тры беларускія навукоўцы, пры вывучэньні Палесься, заглядаюць у розныя яго куткі, а перадусім грунтоўна вывучаюць пойму Ясельды. Ігнат Дуброўскі прыводзіць цэлы сьцяг прыкладаў бальшавіцкай бюракратычнай тупалобасьці, партыйнай непаваротлівасьці, вялікіх шкодаў зробленых Палесьсю вынікам бальшавіцкіх асушальных работ. Аказваецца, шмат дзе сушылі й перасушылі. Заглыбака капалі мэліярацыйныя каналы. Заглянем хаця-б у калгас імя Кірава і паслухаем старшыню яго Мікалая Жмайліка: „На асушаныя дзьве тысячы гактараў мэліяратары паставілі толькі два шлюзы. Адчэпнага. У засушлівае лета пры глыбокай мэліярацыі — канавы да трох мэтраў глыбіні, падумайце! — адным шлюзам вады на тысячу гактараў не зьбярэш. І вось мы рашылі ставіць свае, прымітыўныя шлюзы... У калгасе Леніна... гарыць тарфянік. Другі месяц ужо. Ня могуць даць рады. Пажар ахапіў 13 гактараў ячнішча".

І паясьняе Дуброўскі: „... ўзяліся саматужным спосабам удасканальваць мэліярацыйныя сыстэмы. Дзіка, але гэтак было. Самаробныя водападпорныя збудаваньні-перамычкі мы бачылі ў калгасах Леніна, імя Куйбышава, імя Жданава Пінскага раёну. Бачылі іх у Петрыкаўскім, Калінкавіцкім, Любанскім, Салігорскім раёнах. Народ сам кінуўся ратаваць тарфянікі, затрымліваць ваду".

Значыцца непамыльная „родная партыя" зацьвярджае праекты, што руйнуюць Палесьсе, а народ саматужным спосабам намагаецца ратаваць. Во як!

Дуброўскі шмат увагі прысьвячае і праблеме гадоўлі траваў, і збожжа, і іншаму. Адзін мой знаёмы, што ў трыццатых гадох вучыўся ў сельскагаспадарчай акадэміі ў Горках, казаў, пазнаёміўшыся з нарысам Дуброўскага, што праблемы тыя падымаліся ў гэныя адлеглыя гады і тады бязглуздыя партыйцы трымаліся аднаго, а разумныя сяляне й навукоўцы іншага. Прайшло гадоў больш трыццаць і, відаць, нічога не зьмянілася.

Але паслухаем яшчэ Дуброўскага: Пасьля тых пажараў „сотні і тысячы трывожных пісем пасыпаліся ў кіруючыя партыйныя, савецкія ворганы, мэліярацыйныя й сельскагаспадарчыя ўстановы, у інстытуты й акадэміі. Загаманілі газэты... цэлая кананада. Нарэшце і „Праўда" і „Известия". Глыбокая мэліярацыя апынулася між двух агнёў: „пажарамі на балотах і грамадзкай крытыкай у друку".

Ну й што? Памагло?

У травені 1966 г ЦК КПСС зрабіў новую, зноў-жа „мудрую" адпаведную пастанову. Але-ж. Пастанова-пастановай, а „Пасьля кажнага выступленьня газэт, установы й асобы, якія крытыкаваліся, прызнавалі крытыку, абяцалі паправіць недахопы. А на балотах Палесься паранейшаму йшло... глыбокае асушэньне. На асушаных балотах круціліся ведзьмы ў чорных ступах, мялелі рэкі і студні, раставалі тарфянікі".

І Ігнат Дуброўскі і Ўладзімер Паўлючык запэўніваюць чытачоў, што карэнна зьмяніўся падыход да мэліярацыі, што вось ад нейкага 1975-га году ўжо ўсе, уключна із „роднай партыяй" паразумнелі... Цяжка верыць, што калі-небудзь могуць паразумнець тупыя партыйныя бязьмены... Колькі шкоды нарабілі яны паняволенаму народу? Якія абшары Палесься ператварыліся ў пустыню? На гэтае пытаньне адказ прынясе будучыня.

Ігнараваньнем экалягічных прынцыпаў, менавіта гэтым „боем у лоб" бальшавікі праславіліся ўжо й за

(Заканчэньне на 3-ай бачыне)

НОВЫ АДДЗЕЛ БАЗА Ў ШТАЦЕ МЭЙН

Сёлета ў ліпені зарганізаваўся новы Аддзел Беларуска-Амэрыканскага Задзіночаньня сярод нашых суродзічаў найбольш паўночнага штату Амэрыкі — Мэйн. Старшынём Аддзелу быў выбраны ведамы беларускі грамадзкі працаўнік, што нядаўна пераехаў сюды із штату Нью Джэрзі, Павал Кулеш, сакраталкай — Надзя Мэлановіч, сябрам Управы Аддзелу — Б. Русак.

30 і 31 ліпеня сёлета з нагоды сьвята „Рычмонд Дэй" („Дня гораду Рычмонд") у праграме Двухсотгодзьдзя Задзіночаных Штатаў Амэрыкі ў горадзе Рычмонд, сталіцы гэтага штату, адбылася выстаўка народнага мастацтва, у якой прыняў удзел і новы Аддзел БАЗА. У беларускім аддзеле выстаўкі былі вырабы цэрамікі, вышываныя й вытыканыя ручнікі, дзяружкі, вырабы із саломы. Экспанаты на выстаўку далі спадарства Куляшы, сп-ва Русакі, сп-ня Супрунюк Марыя й сп-ня Лапушэнка Натальля.

Удзел у выстаўцы ў Рычманьдзе быў пачаткам дзейнасьці Аддзелу.

ПРАБЛЕМЫ БЕЛАРУСКАЙ КІНАМАТАГРАФІІ

На працягу ўсяго паваеннага пэрыяду ня было ніводнага гэткага шчасьлівага году, у якім кінамастацтвам Беларусі быў-бы дасягнуты жаданы мастацкі ўзровень. У вадпаведнасьці з гэтым ня было ў паваенным пэрыядзе гэткага году, у якім у друку й на творчых пленумах, сходах і зьездах ня сьціхалі нараканьні на нізкую якасьць беларускіх фільмаў. І гэта нараканьні ня толькі кінакрытыкаў і мастацтваведаў, але ў парадку самакрытыкі й стваральнікаў фільмаў із студыі „Беларусьфільм", а таксама партыйных і ўрадавых органаў, якім беспасярэдня падпарадкаваная кінавытворчасьць Беларусі. Інакш кажучы, стварылася як быццам зачараванае коля беларускага кінамастацтва, правільнага выхаду зь якога і ня думалі шукаць навет тыя, у чыёй гэта было кампэтэнцыі й каму гэта было пад сілу.

У гэтых дачыненьнях ня ёсьць ніякім выняткам і год сёлетні. Нараканьні на нізкую якасьць беларускіх фільмаў ды шуканьні прычынаў гэтае нізкае якасьці былі аб'ектам дыскусіі на Лімаўскай пятніцы за круглым сталом у студзені сёлета, зарганізаванай Рэдакцыяй газэты „Літаратура і Мастацтва" сумесна зь Дзяржкіно БССР і прадстаўнікамі творчых саюзаў — кінаматаграфістых, пісьменьнікаў, журналістых. Пытаньням гэтым у васноўным быў прысьвечаны IV-ы Зьезд кінаматаграфістых Беларусі, што праходзіў 11-12 лютага сёлета ў Менску. Наапошку справай гэтай заняўся ў вабшырным грунтоўным артыкуле „Ўпоравень з часам" ведамы кінакрытык кандыдат мастацтвазнаўства Вацлаў Смаль у сёлетнім жнівенскім нумары часапісу „Полымя".

У сёлетняй дыскусіі пра беларускую кінаматаграфію артыкул Вацлава Смаля становіць значны крок наперад у шуканьні й раскрыцьці прычынаў нізкага стану беларускай кінаматаграфіі. Артыкул гэты паглыбляе й абагульняе сьцьверджаныя й раней заганы беларускіх фільмаў, дадае да іх заганы новыя ды робіць даволі трапныя й пераконлівыя высновы з дасюлешняй фільмовай дыскусіі. Тэмаю Смалевага артыкулу адлюстраваньне сучаснасьці як у мастацкіх, гэтак і дакумантальных фільмах студыі „Беларусьфільм", а таксама паказ у гэтых фільмах праўдзівага профілю сучасьніка. Пашыраны ад даўжэйшага часу пагляд, што галоўнай перадумовай стварэньня паўнацэннага ня толькі кінаматаграфічнага, але і ўсякага іншага мастацкага твору — глыбокае веданьне жыцьця ў людзей, пра якіх ход у дадзеным творы, Вацлаў Смаль катэгарычна адкідае. На ягоную думку, веданьне жыцьця, хоць і неабходная перадумова добрага фільму, але далёка не адзіная. Таксама й прафэсійнае майстроўства — не адзіная перадумова добрага фільму. Для паўнацэннага фільму, на ягоную думку, перш-наперш патрэбны талент, уменьне ўвасобіць жыцьцё й людзей у тыповых і паўнакроўных мастацкіх вобразах. У Смалевым артыкуле між іншым чытаем:

„Большасьць беларускіх карцін створана на сучасным матарыяле, і тэмы іх важныя й надзённыя. Але часта аўтары фільмаў зыходзяць якраз з памылковага ўяўленьня, быццам для стварэньня мастацкага твору трэба толькі „ведаць" жыцьцё, не адбіраючы тыповых зьяў, не адмаўляючыся ад шмат чаго ўбачанага, але нязначнага й непатрэбнага, і таму мастацкае ўвасабленьне тэмы, ідэі павярхоўнае, няглыбокае".

У якасьці прыкладаў Вацлаў Смаль называе фільмы „Іду шукаць" 1966 году, „Шчасьлівы чалавек" 1970 году й „Вуліца без канца" 1973 году рэжысэра І. Дабралюбава. Фільмы гэтыя агульна ўважаюцца за адныя зь лепшых у беларускай фільмовай вытворчасьці апошніх гадоў. Не зважаючы на гэта, аўтар артыкулу знаходзіць у іх шмат пралікаў і заганаў з тае агульнае прычыны, што вобразы жыцьця й пэрсанажаў псыхалягічна не раскрытыя, а схопленыя павярхоўна, ілюстрацыйна й шаблённа.

Таксама паводля аднае й тае самае схэмы былі створаныя пэрсанажы сакратароў сельскіх партыйных арганізацыяў у фільмах „Пасеялі дзяўчаты лён" і „Строгая жанчына", ды сакратара райкому ў фільме „Дзесятая частка шляху" й пэрсанаж сакратара абкому ў фільме „Рагаты бастыён" паводля ведамай камэдыі Андрэя Макаёнка „Лявоніха на арбіце". Наўдача гэтых фільмаў, кажучы словамі Вацлава Смаля, **„перш за ўсё таму, што, ствараючы вобразы партыйных работнікаў, беларускія кінаматаграфісты вельмі часта блытаюць прычыны й вынікі. У іх атрымліваецца: чалавек добры таму, што ён сакратар. А на самай справе ўсё наадварот. Чалавек стаў сакратаром таму, што ён добры працаўнік, сапраўдны камуніст".**

Галоўная каштоўнасьць Смалевага выступленьня ў тым, што ён упяршыню ад даўжэйшага часу паставіў і абгрунтаваў неабходнасьць выяўленьня нацыянальнага характару фільму, як адну з найважнейшых, калі не найважнейшую наагул перадумову ягонае мастацкае якасьці. У ўводным дакладзе галоўнага рэдактара Дзяржкіно БССР Уладзімера Халіпа, якім ён адчыніў згаданую дыскусію круглага стала на Лімаўскай пятніцы ў студзені сёлета, а таксама ў дакладзе першага сакратара праўленьня Саюзу кінаматаграфістых Беларусі І. Дабралюбава на IV-ым Зьезьдзе беларускіх кінаматаграфістых у лютым сёлета ня было й згадкі пра пытаньне нацыянальных вытокаў і нацыянальнае асновы беларускіх фільмаў. Пытаньне гэтае зьлягка закраналася адно некаторымі ўдзельнікамі дыскусіі на сёлетнім кінаматаграфічным Зьезьдзе дый то, як справа зусім другарадная й мала важная. Затое Вацлаў Смаль паставіў гэтае пытаньне вельмі войстра й грунтоўна, як яно ня ставілася публічна ад 2-га Зьезду кінаматаграфістых Беларусі ў 1967 годзе. Вацлаў Смаль піша:

„Каб у вадлюстраваньні сучаснасьці ўзьняцца да вышыні сапраўднага рэалізму, паўнакроўнай праўды мастацтва, неабходна апірацца на нацыянальную своеасаблівасьць жыцьця народу ў вагульначалавечым гучэньні. Гэта даўно ўсім зразумела й не патрабуе дыскусіі. Шматгадовая практыка разьвіцьця савецкага кінамастацтва пераканаўча паказвае, што найбольш яркія й значныя стужкі заўсёды вызначаюцца нацыянальнай своеасаблівасьцю. Аднак адзін за адным выходзяць на экраны беларускія фільмы, якія ні ў зьмесьце, ні ў форме ня маюць ніякай нацыянальнай спэцыфікі. Іх аўтары імкнуцца нават апраўдаць такую практыку: маўляў, з ростам дабрабыту і ўмацаваньнем эканамічных і культурных сувязаў паміж савецкімі людзьмі жыцьцё ўва ўсіх рэспубліках быццам-бы нівэліруецца й ня можа

МОЙ ГОЛАС ЗА РЭСПУБЛІКАНЦАЎ

Адданьне выбарнага голасу за таго ці іншага кандыдата — справа прыватная. Але абгрунтаваньне прычынаў, дзеля якіх выбар быў зроблены, мае грамадзкае значаньне, дый наагул публічнае выказваньне паглядаў перад выбарамі — зьява нармальная й патрэбная. А таму я й выказваю свой пагляд.

Мой сёлетні выбар рэспубліканскіх кандыдатаў абумоўлены наступнымі меркаваньнямі:

Відавочна, што краіна пасьля даўгое вайны, нутраных закалотаў, эканамічнага спаду й застою пачынае паступова выходзіць на здаровы, упэўнены шлях, як эканамічны, гэтак і палітычны. І гэта — вынік палітыкі Рэспубліканскае партыі й ураду.

Зьмена філязофскіх паглядаў Вярхоўнага Суду Задзіночаных Штатаў і пасьлядоўнае правядзеньне адпаведных законаў у кансэрватыўным духу — зарука далейшага нутраного аздараўленьня. І, бязумоўна, у гэтым заслуга рэспубліканцаў.

Асаблівае ўвагі заслугоўвае факт, што кандыдаты-рэспубліканцы на найвышэйшыя становішчы ня робяць нярэальных абяцаньняў, а іхная праграма базуецца на рэальных магчымасьцях, неабходнай эканоміі, ды паступовым звужэньні й кантролі бюракратычнага дзяржаўнага апарату.

Праграма вонкавае палітыкі Рэспубліканскае партыі базуецца на патрэбах цэлае краіны, прадугледжваючы пры гэтым ваеннае ўзмацненьне Амэрыкі бязь ніякага зразаньня бюджэту на абаронныя мэты.

Нарэшце — **і гэта, бадай, найважнейшы пункт для Беларуса-Амэрыканца** — праграма й пагляды Рэспубліканскае партыі ўлічваюць куды больш за дэмакратаў патрэбы, вагу й значаньне нацыянальных групаў Амэрыкі ды іхных палітычных асьпірацыяў. Рэспубліканская праграма, прынятая на рэспубліканскім зьезьдзе ў Канзас Сыты, кажа: „Задзіночаныя Штаты Амэрыкі й Савецкі Саюз застаюцца ідэалягічнымі спаборнікамі. Задзіночаныя Штаты ня ўхіляюцца ад гэтага спаборніцтва і будуць дамагацца ад Савецкага Саюзу ўжыцьцёўленьня прынятых ім забавязаньняў: як прыкладам, свабоды абмену інфармацыяй, свабоды эміграцыі ня толькі Жыдоў, але й іншых. Рэспубліканская партыя падтрымоўвае пашырэньне сувязяў з краямі Ўсходняе Эўропы". У праграме ёсьць таксама параграф, што кажа: „Нашае падтрымваньне народаў Цэнтральнае і Ўсходняе Эўропы ў дасягненьні імі самавызначэньня будзе працягвацца".

І вось, на мой пагляд, гэтыя пункты праграмы Рэспубліканскае партыі найбольш адпаведныя й спрыяльныя да супрацоўніцтва з рэспубліканскім урадам. Дзеля гэтых меркаваньняў мой голас — за рэспубліканцаў.

Вітаўт Кіпель

ВІТАЕМ!

Беларускае грамадзтва Кліўленду й ваколіцаў у нядзелю 24 кастрычніка сёлета пад кіраўніцтвам Яго Высокапраасьвяшчэнства Мітрапаліта БАПЦ Андрэя ўрачыста адзначае 25-ыя ўгодкі заснаваньня Парахвіі БАПЦарквы Жыровіцкае Божае Маці ў Кліўленьдзе. З гэтае нагоды вітаем нашых Суродзічаў у Кліўленьдзе з важнымі царкоўнымі ўгодкамі й шчыра жадаем далейшага росквіту Прыходу й яшчэ больш плённае ягонае дзейнасьці на славу Бога й на карысьць Беларускага народу!

Рэдакцыйная Калегія газэты „Беларус"

Нью Ёрк, 15 кастрычніка 1976

КОЛЬКІ ЗРУЙНАВАЛІ ПАЛЕСЬСЯ Й ЭГІПТУ?

(Заканчэньне з 2-ой бачыны)

межамі сваёй эсэсэрыі. Аказваецца, што Асуанская гаць, якую савецкія спэцыялістыя пабудавалі 15 год назад, прынесла Эгіпту не карысьць, а пагражае... катастрофай.

Справа зусім простая. Раней воды Нілу, разьліваючыся ў пойме, прыносілі з сабой ураджайны іл, які быў багаславенствам для сялян. Асуанская гаць стварыла аграмаднае возера Насэр, рака Ніл апынулася пад кантроляй і ў тым возеры Насэр асядае ўвесь ураджайны іл. Возера такім чынам мялее, вада хутчэй награваецца й выпароўвае. Не хапае вады, каб рухаць усе 15 вялікіх турбін. Самое апырсківаньне зямель з вадзёму ў засуху не дае чаканых прыбыткаў, бо, страціўшы іл, зьбяднеў грунт...

„Новое Русское Слово" за 28-га верасьня сёлета прысьвячае Асуанскай гаці й эгіпскай катастрофе цэлую перадавіцу. У заключэньні чытаем: „Эгіпскі ўрад, у страху перад шкодамі, што нарастаюць, бяз посьпехаў пытаўся ў савецкіх спэцыялістых — як выратаваць палажэньне. Адказу з Масквы даць не маглі".

„Прэзыдэнту Садату, напісаўшы поўнае кола, давялося вярнуцца на 15 год назад. Ён пачаў прасіць помачы ў амэрыканскіх інстытутах..."

Але-ж, Амэрыканцы мусяць выпраўляць памылкі ў Эгіпце.

А хто іх выправіць на Палесьсі?

К. Акула

ГАЛАСАВАЦЬ БУДУ ЗГОДНА З СУМЛЕНЬНЕМ

Зьбліжаюцца прэзыдэнцкія выбары ў ЗША. Падзея гэтая моцна хвалюе й палітычных эмігрантаў з Усходняе Эўропы, якія ўважна сочаць за тым, ці і ў якім сэньсе выбарная кампанія закранае й пытаньне паняволеных народаў.

За час нашага 30-цігадовага прабываньня ў Амэрыцы, як амбасадараў нашае паняволенае бацькаўшчыны ў Вольным Сьвеце, мы ня мала прарабілі інфармацыйна-ўсьведамляльнае дзейнасьці: хто мы, дзе тэрыторыя нашае бацькаўшчыны, чым мы розьнімся ад Расейцаў і г. д. Мы стараліся адказваць на пытаньні зацікаўленых і наагул інфармаваць пра Беларусь пры кажнай нагодзе: на мастацкіх выстаўках, фэстывалях народных танцаў і песьні, пашыралі інфармацыйную літаратуру пра Беларусь, ейную нацыянальную апрычонасьць, эканамічныя рэсурсы, гісторыю. Мы зварачаліся да ўрадавых органаў і ў Кангрэс ЗША з просьбамі заняць становішча ў нашай нацыянальнай справе з нагоды адзначаньня ўгодкаў абвешчаньня дзяржаўнае незалежнасьці нашае Бацькаўшчыны 25 сакавіка 1918 году, мы ладзілі даклады й дыскусіі на амэрыканскіх унівэрсытэтах на беларускія тэмы. І ўсё гэта для таго, каб пазнаёміць амэрыканскага слухача з народам і краем, імя якім Беларусы й Беларусь.

І мы з ходам часу прыдбалі шмат шчырых прыяцеляў, запраўдных прыхільнікаў нашае нацыянальна-вызвольнае ідэі. Мы пераканалі шмат якіх уплывовых Амэрыканцаў, што нашыя ідэі жывыя, нашыя мары-лятуценьні рэальныя, што народ наш не памрэ ў няволі, што яго не патрапіць зьнішчыць маскоўскі камунізм, калі ён выжыў і перажыў усе ліхалецьці расейскага царызму й польскае акупацыі. А галоўнае тое, што народ наш мае права жыць, бо, як сказана ў прадмове да Канстытуцыі ЗША, „усе людзі створаныя роўнымі", што свабода непадзельная для ўсіх народаў.

Здавалася нам, што й Прэзыдэнт ЗША Джэралд Форд і ягоны міністар замежных справаў Гэнры Кісынджэр гэта разумеюць і шчыра сымпатызуюць людзям, ад якіх чырвоная Масква адабрала свабоду. Бо-ж Прэзыдэнт ЗША штогод падпісвае Праклямацыю пра абвешчаньне Тыдня Паняволеных Народаў, у якой выказвае сваю сымпатыю й зразуменьне праблемы ды заклікае ўвесь народ волялюбнай Амэрыкі маліцца за вызваленьне Паняволеных Народаў.

Як-жа зьдзіўленымі, устрывожанымі й абуранымі былі многія слухачы апошняе дыскусіі ў тэлевізіі кандыдатаў на новага прэзыдэнта нашай супольнай Бацькаўшчыны Амэрыкі — сяньняшняга Прэзыдэнта Джэралда Форда й былага Губэрнатара Джорджыі Джымі Картэра, калі здарыўся бяспрэцэдэнтны ў нашыя часы факт. Прэзыдэнт ЗША асьветчыў, што няма савецкай дамінацыі ў Усходняй Эўропе й ня будзе яе ніколі падчас ягонага прэзыдэнцтва.

Дыскусія гэтая мела месца 6 кастрычніка, а ейнай тэмай была замежная палітыка ЗША. Калі на вышэй прыведзенае асьветчаньне Прэзыдэнта зьдзіўлены карэспандэнт-панэліст Макс Франкель, ня могучы паверыць пачутаму, яшчэ раз запытаў, ці-ж узапраўды Прэзыдэнт верыць, што Расейцы ня выкарыстоўваюць Усходняе Эўропы, як сфэры сваіх уплываў, акупуючы амаль усе ейныя краі, і ці-ж ня трымаюць там свайго войска, каб ня выпусьціць гэных краёў спад сваёй дамінацыі, Прэзыдэнт Форд адказаў: „Я ня веру, што Югаславія ўважае сябе пад дамінацыяй Савецкага Саюзу, я таксама ня думаю, што Румынія ўважае сябе пад савецкай дамінацыяй і што Польшча ўважае сябе пад гэтай дамінацыяй. Кажная з гэтых краінаў незалежная, цешыцца тэрытарыяльнай недатыкальнасьцяй („інтэгрыты"). Задзіночаныя Штаты Амэрыкі не ўважаюць, што гэтыя краі знаходзяцца пад дамінацыяй Савецкага Саюзу".

Не скарыстаў Прэзыдэнт з паўторанага журналістым пытаньня ды яшчэ мацней трымаўся свае першае заявы. А куды прасьцей было-б адразу прызнаць памылку й выбачыцца перад міліёнамі нешчасьлівых народаў, што пакутуюць у савецкай няволі. Ня здарылася гэтага! Палітыка ня лічыцца зь людзьмі.

Што хацеў гэтым дасягнуць Прэзыдэнт ЗША, мне ня ведама. Ці ён хацеў лішні раз запэўніць Савецкі Саюз аб сваёй цьвёрдай наважанасьці трымацца палітыкі дэтанту, ці можа ўважаў, што гэткае асьветчаньне спрычыніцца да ўмацаваньня палітыкі міру, ці, ахвяроўваючы долю паняволеных народаў на ласку й няласку Масквы, надзеіўся мець за гэта нейкую іншую рэкампэнсату? У выніку, аднак, не атрымаў абсалютна нічога, апрача бясспрэчнай страты ў сваёй выбарнай кампаніі.

І ўсё-ж нейкая справядлівасьць ёсьць на сьвеце. Старанна прамоўчваная, занядбоўваная й непапулярная ў урадавых колах справа паняволеных народаў выплыла раптам наверх якраз сваім трагізмам і, — што за гіронія лёсу! — сталася аднэй з найважнейшых тэмаў выбарнае кампаніі. Умела падхопленая апанэнтам Джымі Картэрам прыносіць яму нечаканую карысьць. На ўсіх тэлевізійных каналах і ў прэсе ЗША справа паняволеных народаў сталася казырнай картай у выбарнай ігры.

На чародную прэсавую канфэрэнцыю этнічных групаў, скліканую 7 кастрычніка кіраўніком Камітэту „Грамадзяне за Форда й Даля" Рычардам Розэнбаўмам, зьявіліся рэпартэры з тэлевізійнымі камэрамі амаль усіх тэлевізійных каналаў Нью Ёрку. Можна было бачыць на тэлевізіі, як абурана выказваліся прадстаўнікі паняволеных народаў. „— Гэта найсумнейшы для нас дзень пасьля здушэньня нашага вызвольнага паўстаньня", — дрыжачым голасам сьцьвярджаў вэтэран вугорскага паўстаньня 1956 году. А на вячэрняй праграме ў навінах была перададзеная прамова Рычарда Розэнбаўма, які прабаваў неяк вытлумачыць эвэнтуальную памылку Прэзыдэнта. Прадстаўніца газэты „Беларус" двойчы выказвалася на тэлевізійнай праграме, зазначаючы, што „гэткіх памылак Прэзыдэнт ЗША рабіць не павінен, што пазьнейшых тлумачэньняў і перапрасінаў ані не хапае, каб адрабіць зробленае".

А передвыбарная гарачка разгортаецца штораз інтэнсыўней. Будуць і далей сваркі і ўзаемныя закіды, будуць магчыма „памылкі" й выбачэньні за іх, можа той-сёй будзе гэта разумець і выбачаць. Але нам, паняволеным расейскім камунізмам народам, немагчыма ў ніякім выпадку пагадзіцца із занятым Прэзыдэнтам ЗША становішчам, бо гэта ахвяраваньне нас на далейшыя пакуты й нацыянальную сьмерць. Гэткую-ж канцэпцыю зьліцьця народаў Усходняе Эўропы ў вадну арганічную цэласьць з Расеяй афіцыйна прапанаваў прадстаўнік Дзяржаўнага Дэпартаманту ЗША ўраду Прэзыдэнта Форда Гэльмут Зонэнфэльд, які на канфэрэнцыі НАТО заявіў, што аднэй зь перадумоваў, каб запанаваў трывалы мір, ёсьць арганічнае зьліцьцё народаў Усходняй Эўропы. Дык гэта-ж ня што іншае, як цынічнае апраўданьне й абарона праступнага камуністычнага мерапрыёмства — тварэньня з усіх нерасейскіх народаў СССР гэтак званага „адзінага савецкага народу" на расейскай нацыянальнай базе, інакш кажучы, асуджэньне гэтых народаў на іхную нацыянальную сьмерць! Не зважаючы на асуджэньне дактрыны Гэльмута Зонэнфэльда Кангрэсавай Камісіяй, Прэзыдэнт і дасюль ня выказаў свайго адмоўнага становішча ў дачыненьні да гэнае дактрыны.

І гэта тады, калі нерасейскія народы СССР поўнасьцяй выявілі сябе, як найбольш верныя саюзьнікі Амэрыкі й цэлага Вольнага Сьвету. І іх, гэных 120 міліёнаў белых нявольнікаў савецкай турмы народаў найбольш баіцца камунізм!

Вяртаючыся да пытаньня выбараў, ня ведаю, як іншыя, але я, сьціплая беларуская жанчына, не пагаджаюся з дактрынай Гэльмута Зонэнфэльда, не пагаджаюся з выказваньнямі Прэзыдэнта Форда. У сёлетніх выбарах я павінна добра абмеркаваць, за каторага з кандыдатаў на прэзыдэнта аддаць свой голас ці можа й за нікога зь іх. Галасаваць буду згодна з сумленьнем.

Зінаіда Станкевіч

быць рознай праблематыкі ў мастацтве розных народаў нашай краіны. Відавочна, што, стаўшы на такі шлях, стваральнікі фільмаў аб сучасным жыцьці пазбавяць іх тых дарагіх прыкмет, якія захаваліся і ў укладзе жыцьця, у традыцыях і псыхалёгіі савецкіх народаў, аб'яднаных у братняй сям'і".

З цэлага мноства шэрых і няцікавых фільмаў Вацлаў Смаль вылучае фільм сёлетняга году рэжысэра В. Турава „Час яе сыноў", як выдатны твор пра надзённыя праблемы сучасьнасьці. Пасьля кароткага аналізу гэтага фільму аўтар артыкулу, аднак, прыходзіць да наступнае ня вельмі радаснае высновы: „**Фільм 'Час яе сыноў' — бязумоўная ўдача беларускіх кінематаграфістаў. Аднак нельга ўсё-ж забывацца, што на агульным фоне беларускіх карцін, створаных на матарыяле сучаснай рэчаіснасьці, гэта, пакуль адзінкавая ўдача**". А тымчасам за мінулыя 5 гадоў ад 3-цяга Зьезду кінаматаграфістых Беларусі, як падаюць аўтарытэтныя савецкія крыніцы, было створана каля 130 поўнамэтражных фільмаў, бальшыня якіх на тэмы сучаснае савецкае рэчаіснасьці. Дык вось якія незайздросныя дасягненьні беларускай фільмовай прадукцыі пра сучаснасьць!

Іншай важнай, цесна зьвязанай зь першай каштоўнасьцяй артыкулу Вацлава Смаля тое, што ён не намёкам адно, як шмат якія іншыя ўдзельнікі кінаматаграфічных дыскусіяў апошніх гадоў, а ўва ўсёй вайстрыні й шырыні паставіў даўным-даўно ведамае, але самымі апошнімі гадамі старанна прамоўчванае пытаньне нацыянальных кадраў беларускага кінамастацтва. І гэтае пытаньне дзеля ягонае асаблівае важнасьці праілюструем даўжэйшай цытатай з артыкулу Вацлава Смаля. Ён піша:

„Вялікі вопыт разьвіцьця савецкай шматнацыянальнай кінаматаграфіі неракапаўча паказвае, што сапраўдныя посьпехі нараджаюцца там, дзе самую сур'ёзную ўвагу аддаюць нацыянальным кадрам. На жаль, беларускія пісьменьнікі й акторы тэатраў рэспублікі на кінастудыі „Беларусьфільм" пакуль яшчэ ня супрацоўнікі, а толькі выпадковыя госьці. Адсутнічаюць і мэтанакіраваная падрыхтоўка й выхаваньне творчай моладзі. Асабліва нездавальняючае становішча ў беларускім кіно са сцэнарыямі — асновай кінатвораў.

„На першы пагляд, адбываецца нявытлумачальная зьява: беларуская літаратура, якая мае шмат яркіх, значных твораў, што сталі зьявай савецкай шматнацыянальнай культуры, папулярных сярод міліёнаў чытачоў, ня можа забясьпечыць кінастудыю сцэнарыямі для чатырох-пяці фільмаў у год. Сцэнарны аддзел „Беларусьфільму" пакуль ня здолеў зацікавіць беларускіх пісьменьнікаў работай у кіно, ён ня стаў для іх тым творчым цэнтрам, куды прыходзяць зь цікавымі задумамі й прапановамі".

Дзеля падмацаваньня гэтых сваіх справядлівых нараканьняў Вацлаў Смаль прыводзіць частку выказваньня Івана Мележа ў ягоным дакладзе на пленуме пісьменьнікаў Беларусі ў лютым 1972 году, а цяпер надрукаванага ў ягонай кнізе леташняга году „Жыцьцёвыя клопаты". Цалком на месцы гэтае выказваньне Івана Мележа прывесьці тут поўнасьцяй з увагі на высокі нацыянальны аўтарытэт нядаўна памерлага пісьменьніка, які чатыры гады таму адважна змагаўся супраць русыфікацыі беларускага кінамастацтва. Вось гэнае Мележава выказваньне:

„Нам трэба біць трывогу аб тым, што робіцца ў кіно й тэлебачаньні ...На ўсім сьвеце гойсаюць рэжысэры нашай студыі ў пошуках тэмаў, па ўсёй краіне (г. зн. па ўсім Савецкім Саюзе — Ст. Ст.) шукаюць сцэнарыяў, і толькі кепска бачаць тое, што побач, чым жыве наш народ... Былі ўжо, былі ў нас і гарачая Афрыка, і гангстэры Амэрыкі, і крымскія пэйзажы, а вось пра народ наш, пра зямлю нашу, што сказана глыбокага, ад сэрца? Мароз бярэ за душу, калі чытаеш такое? Ёсьць фармальна фільмы і пра Беларусь, але колькі ў іх рамесьніцтва, „сачыніцельства", ды і месца дзеяньня — Беларусь — тут нярэдка проста прышпілена".

Вацлаў Смаль у сваім артыкуле адно канстатуе й сьцьвярджае даўно практыкаваную зьяву, што пазбаўленьне беларускіх фільмаў нацыянальнага характару — адна з галоўных прычынаў нізкай мастацкай якасьці гэных фільмаў. Далей гэтага сьцьвярджэньня Вацлаў Смаль, аднак, ня йдзе й не адважваецца пашукаць і знайсьці, калі гэтак выразіцца, прапрычыну гэтае прычыны: чаму на студыі „Беларусьфільм" усяўладна пануе сьвядомая няўвага й грэблівыя дачыненьні да нацыянальных кампанэнтаў беларускіх фільмаў, а таксама чаму неахвотна прыцягваюцца да супрацоўніцтва беларускія пісьменьнікі, рэжысэры й акторы беларускіх тэатраў, чаму ў выніку гэтага беларускія фільмы адно паводля назову беларускія ды ў найлепшым выпадку месцам сваёй дзеі?

Выглядае, што ня перасталі быць актуальнымі й сяньня словы старшыні Дзяржаўнага камітэту пры Савеце міністраў БССР па кінаматаграфіі Б. Паўлёнка, сказаныя ім на 2-ім Зьезьдзе кінаматаграфістых Беларусі яшчэ ў 1967 годзе. У вадказ на патрабаваньні ўдзельнікаў гэтага Зьезду выкарыстоўваць у беларускіх фільмах у першую чаргу свае беларускія рэжысэрскія й акторскія сілы замеж артыстых, запрашаных з Масквы й Ленінграду, Б. Паўлёнак з вышыні свайго ўрадавага, а тым самым і партыйнага становішча афіцыйна й дэманстрацыйна заявіў: **„... пастаноўка пытаньня — рабіць беларускае кіно беларускімі рукамі — гэта ўжо ня вырашэньне праблемы нацыянальнага мастацтва, гэта, даруйце, нешта такое, што пахне нацыяналізмам".**

Гэтая прапрычына ўсіх прычынаў, дзеля якіх беларускае кінамастацтва, як і іншыя галіны мастацтва й культуры, штучна пазбаўляюцца беларускага нацыянальнага характару, вельмі ясныя. Беларускі фільм з моцна выяўленым нацыянальным характарам, хоць, паводля сталінскае формулы, сацыялістычны зьместам, але нацыянальны формаю, у тым ліку й беларускаю моваю, будзіў-бы й культываваў-бы ў гледачоў пачуцьцё нацыянальнае гордасьці й нацыянальнага патрыятызму. А гэта з увагі на штучнае тварэньне з усіх нацыянальнасьцяў Савецкага Саюзу адзінага г. зв. „савецкага народу" на базе расейскае гісторыі, культуры, мовы й расейскага патрыятызму, зьява моцна непажаданая й, як гэткая, не знаходзіць ухвалы й пахвалы з боку Камуністычнай партыі.

Вось чаму артыкул Вацлава Смаля важны й каштоўны ўжо тым, што ў ім удалося выразна паставіць пытаньне нацыянальнага характару беларускага кінамастацтва й удзелу нацыянальных кадраў у беларускай фільмовай прадукцыі.

Ст. Станкевіч

СЬВ. ПАМ. АЙЦЕЦ МІКАЛАЙ ЛАПІЦКІ

АД РЭДАКЦЫІ: Заміж адмыслова напісанага артыкулу на сьмерць сьв. пам. а. Пратапрасьвіцера Мікалая Лапіцкага, пра што адразу пасьля ягонае сьмерці прасіла Рэдакцыя газэты „Беларус" сп. М. Сеньку із Саўт Рывэру, ён прыслаў нам дзеля надрукаваньня ў газэце поўны тэкст свайго дакладу, прачытанага на 25-я ўгодкі Беларускай Праваслаўнай Парахвіі сьв. Еўфрасіньні Полацкай у Саўт Рывэры й 25-цігодзьдзе працы а. Мікалая Лапіцкага, як настаяцеля гэтае Парахвіі, ды на 40-я ўгодкі ягонага сьвятарства, яшчэ пры жыцьці ягоным. Тэкст дакладу сп. Міхася Сенькі ніжэй зьмяшчаем:

**

Сьвяткуючы сяньня 25-цігадовы юбілей існаваньня нашае парахвіі і адначасна 25-цігодзьдзе працы нашага настаяцеля а. пратапрасьвіцера Мікалая Лапіцкага, а таксама 40-ыя ўгодкі ягонага служэньня ў духоўным сане, я ўважаю за патрэбнае падаць кароткі нарыс аб ягоным жыцьці й духоўным служэньні на карысьць Беларускай Праваслаўнай Царквы й Беларускага народу, бо жыцьцё нашага настаяцеля было і ёсьць цесна зьвязанае з нашым беларускім агульнанацыянальным жыцьцём.

Нарадзіўся а. Мікалай 13 сьнежня 1907 году ў вёсцы Грэлікі Вялейскага павету на Віленшчыне. У 19-23 годзе паступае ў Віленскую Духоўную сэмінарыю, якую скончыў у 1930 годзе, пасьля чаго паступіў на Багаслоўскі факультэт Варшаўскага ўнівэрсытэту, які і скончыў у 1934 годзе. Пасьля сканчэньня ўнівэрсытэту ўступае ў сужэнства з Валянтынай Трафімюк. У тым-жа 1934 годзе, 8 ліпеня, быў высьвечаны ў сан дыякана, а 29 ліпеня ў сан прасьвіцера. У 1935 годзе атрымлівае ступень магістра багаслоўя за навуковую працу „Праваслаўе ў Вялікім Княстве Літоўскім за часоў Ягайлы".

З пачатку свае душпастырскае працы а. Мікалай назначаецца настаяцелем праваслаўнай царквы ў горадзе Ашмяне, а пасьля, у 1935 годзе, у Стэфанполь Дзісьненскага павету на Віленшчыне, дзе й праслужыў да 1942 году.

У сувязі з падзеямі Другое сусьветнае вайны, калі пачала арганізоўвацца Беларуская Праваслаўная Мітраполія, а. Мікалай пераяжджае ў Менск на працу ў Мітрапалітальнай Управе. У Менску а. Мікалай служыць у Чыгуначнай Царкве, дзе ў хуткім часе творыцца моцная парахвія, прымае ўдзел у Прадсаборнай Камісіі, а пасьля і ў самым Саборы 1942 году, на якім была абвешчаная аўтакефалія Беларускай Праваслаўнай Царквы.

Плённая праца на карысьць Беларускай Праваслаўнай Царквы перарываецца з паўторным захопам гораду Менску й Беларусі савецкай арміяй. Айцец Мікалай, як і большыня духавенства на чале зь Япіскапатам, былі змушаны выехаць на захад, у Нямеччыну.

Пасьля заканчэньня Другое Сусьветнае вайны а. Мікалай у Д.П. лягелях: Рэгенсбург, Остэргофэн, Кам, Бакнанг нясе сваю духоўную апеку, ня спыняе пастырскай, а таксама грамадзка-культурнай працы. У гэтым часе мы бачым а. Мікалая, як настаяцеля, дырэктара гімназіі, апякуна, настаўніка, а таксама ў тых мясцох, дзе патрабавалася помач, апека і заступніцтва. У лягеры Рэгенсбург а. Мікалай арганізоўвае прыход і сіламі парахвіян гэтага прыходу была збудавана Беларуская Праваслаўная Царква, якая пасьля выезду Беларусаў была прададзена пад царкву нямецкім уцекачом.

У 1950 годзе а. Мікалай эмігруе ў Задзіночаныя Штаты Паўночнай Амэрыкі й пасяляецца ў горадзе Пасэйк, Нью Джэрзі, дзе стаў працаваць на адной з хвабрык. У той час, у штаце Нью Джэрзі апынілася даволі значная колькасьць Беларусаў. Адзін з большых асяродкаў паўстаў у Саўт Рывэры, зь якім а. Мікалай навязвае лучнасьць. Пасьля зарганізаваньня Беларусамі ў Саўт Рывэры прыходу Беларускай Праваслаўнай Царквы на просьбу Парахвіяльнага Камітэту а. Мікалай прымае настаяцельства царквы. Жывучы ў Пасэйку і працуючы на хвабрыцы, а. Мікалай прыяжджае кажную сыботу й нядзелю ў Саўт Рывэр, адпраўляе Божыя Службы, не бяручы жаднай аплаты, апрача заахвяраванага яму Парахвіяльным Камітэтам, звароту коштаў падарожжа. Апрача служэньня, а. Мікалай аказаў вялікую помач парахвіі, перадаючы царкве іконы, прывезеныя з Рэгенсбурскай царквы, а таксама усё неабходнае пры адпраўленьні Сьвятое Літургіі.

Даезды з Пасэйку ў Саўт Рывэр, у тыя часы, былі ня лёгкай справай, бо парахвіяне і сам настаяцель ня мелі самаходаў і трэба было карыстацца з аўтобусаў і цягнікоў, на што трацілася шмат часу. У Саўт Рывэры настаяцель быў змушаны карыстацца з гасьціннасьці й начлегу ў сяброў парахвіі. Гэтакі стан трываў да 1958 году — часу пераезду а. Мікалая ў Саўт Рывэр. Зь пераездам у Саўт Рывэр а. Мікалай не працуе больш на хвабрыцы, а ўвесь свой вольны час аддае парахвіяльным справам. Месячная пэнсія настаяцеля ў той час была 100 даляраў.

Ад пачатку працы ў парахвіі а. Мікалай апекаваўся парахвіяльнай школкай, у якой сам выкладаў рэлігію, удзельнічаў у выдавецтве часапісу „Царкоўны Сьветач", а пасьля становішча яго рэдактарам, выдае штогод Беларускі Праваслаўны Каляндар. Шмат часу аддае беларускай нацыянальнай і грамадзкай працы. Ачольвае Задзіночаны Беларуска-Амэрыканскі Дапамаговы Камітэт, зьяўляецца сябрам Беларускага Кангрэсавага Камітэту Амэрыкі і ўдзельнічае амаль ува ўсіх грамадзкіх пачынаньнях.

На просьбу Парахвіяльнага Камітэту, 5 чырвеня 1954 году, Архіяпіскап Мікалай, Экзарх Усяленскага Патрыярха на Паўночную й Паўдзённую Амэрыку, даў а. Мікалаю за ягоную самаахвярную працу на беларускай царкоўнай ніве самую высокую ўзнагароду, якую можа мець белы сьвятар, а менавіта — узьвёў яго ў сан Пратапрасьвіцера Беларускай Праваслаўнай Царквы з правам нашэньня мітры.

Ужо пачынаючы з 1952 году, Беларуская Праваслаўная Парахвія імя сьвятое Еўфрасіньні Полацкай распачала стараньні дзеля набыцьця пляцу й пабудовы царквы. Айцец Мікалай актыўна працаваў у гэтым кірунку, даючы прыклад асабістае ахвярнасьці. Ягоны заклік да складаньня ахвяраў на пабудову быў пачуты парахвіянамі і пры супольным высілку, што пайшлі нам насустрач, мясцовых уладаў мы маем новазбудаваную царкву і Рэлігійна-Грамадзкі Цэнтр.

Пасьля набыцьця Рэлігійна-Адпачынковага Цэнтру Бэлейр-Менск нашай парахвіяй разам зь Беларускай Праваслаўнай Парахвіяй імя сьвятога Кірылы Тураўскага, Рычмонд Гіл, Нью Ёрк, стараньнем айца Мікалая там быў прыстасаваны будынак пад царкву-капліцку, якая ў 1973 годзе была высьвечана ў імя іконы Смаленскае Божае Маці. Падчас летняга сэзону там рэгулярна адбываюцца Божыя Службы.

Цяпер а. Мікалай ёсьць у пэнсыянэрскім веку і, дзеля гэтага, заангажаваў сабе памочніка ў асобе айца Архімандрыта Язэпа Строка, зь якім падзяліўся сваёй пэнсіяй настаяцеля.

Бязумоўна, гэты кароценькі нарыс многа чаго не ахоплівае, многае што ў ім прапушчана.

Трэба ведаць, што жыцьцёвы шлях беларускага сьвятара ёсьць вельмі цярністы — прыходзіцца цярпець, як ад нясьведамых сваіх, так і ад чужых, варожых нам, сілаў. Айцец Мікалай за свае 40 год пастырскага служэньня пераежыў многа чаго добрага й многа чаго благога. Аднак, па волі Божай, як-бы ў узнагароду за тое ўсё пераежытае, тут, на вольнай зямлі Вашынгтона, у Саўт Рывэры, заргаанізавалася парахвія, збудавалася царква ў чэсьць Патронкі Беларускай зямлі, а айцец Мікалай ад пачатку заснаваньня й да сяньняшняга дня зьяўляецца нашым настаяцелем.

Я не памылюся, калі скажу, што ўсе мы тут сабраныя вельмі ўдзячныя а. Мікалаю за ягоную ахвярную працу на карысьць Беларускай Праваслаўнай Царквы наагул і за ўсё тое, што ім было зроблена ў нашым прыходзе.

Дык прымеце ад нас шкырую падзяку, а Ўсемагутны Бог хай пашле Вам сілу й здароўе на многае лета.

Міхась Сенька

ПРЭЗЫДЭНТ ФОРД ПРА ЎСХОДНЮЮ ЭЎРОПУ

Прадстаўнікі 12-ёх усходня-эўрапейскіх народаў — Беларусаў, Латышоў, Літоўцаў, Мадзяраў, Палякаў, Расейцаў, Славакаў, Сэрбаў, Украінцаў, Харватаў, Чэхаў і Эстонцаў — мелі 12-га кастрычніка сёлета сустрэчу ў Белым Доме з Прэзыдэнтам Фордам у справе запраўднага палітычнага становішча ў усходня-эўрапейскіх дзяржавах ды палітыкі ў дачыненьні да іх сучаснага амэрыканскага ўраду.

У сваёй заяве (выданай таксама ў форме прэсавага камунікату) Прэзыдэнт Форд, гаворачы пра „сутнасьць" свае пазыцыі, сказаў:

„Мінулае серады (г. зн. 6 кастрычніка — Я. З.), калі ў ходзе дэбатаў (з кандыдатам Дэмакратычнае партыі Джымі Картэрам — Я. З.) узьнікла гэтае пытаньне (савецкае дамінацыі над Усходняй Эўропай — Я. З.), я выказаўся нявыразна. Каб ня было ніякіх сумлеваў, дзе я стаю ў гэтым пытаньні, дазвольце мне ўдакладніць тое, у што я веру:

„Першае: краіны Ўсходняе Эўропы знаходзяцца, пэўна-ж, пад савецкай дамінацыяй. Калі-б цяпер не знаходзілася там больш за 30 расейскіх дывізіяў, краі Ўсходняе Эўропы даўно здабылі-б сваю свабоду.

„Другое: Задзіночаныя Штаты ніколі не прызнавалі, не прызнаюць і ня прызнаюць, ані прымуць, ані згодзяцца з савецкаю дамінацыяй Усходняе Эўропы.

„Трэйцяе: народы Ўсходняе Эўропы прагнуць свабоды; калі іхныя краі й знаходзяцца пад фізічнай дамінацыяй, дык не пад духовай. Іхны дух ніколі ня быў зламаны й ніколі ня будзе. І аднаго дня гэтыя народы будуць свабодныя.

„Вось сутнасьць мае пазыцыі. .

„Памылка была мая. Я нявыразна выказаўся. Я прызнаюся ў гэтым. У канчальным падліку, мае 30 гадоў службы — у Кангрэсе, на становішчы Віцэ-Прэзыдэнта й Прэзыдэнта — павінны гаварыць самі за сябе. Больш за год таму, у ліпені 1975 году, я сказаў, што ,ад часу, калі я пачаў займацца грамадзкімі справамі, маёй палітыкай было падтрымваць належным і мірным спосабам імкненьні да свабоды й нацыянальнае незалежнасьці народаў Усходняе Эўропы, зь якімі мы маем цесныя культурныя й крэўныя сувязі'. Сяньня я трымаюся далей гэтых фактаў, і я горды з гэтага. Я гатовы абмяркоўваць гэтую тэму ў перавыбарнай кампаніі".

Пасьля заявы Прэзыдэнта Форда ўдзельнікі мелі нагоды выказаць яму свае пагляды на сучасны стан у Ўсходняй Эўропе агулам ды ў іхных краёх упаасобку. Адбылася таксама сустрэча з карэспандэнтамі амэрыканскага друку й тэлебачаньня.

Пагляды Беларуска-Амэрыканскага Задзіночаньня й настроі Беларусаў-Амэрыканцаў у гутарцы з Прэзыдэнтам Фордам ды працаўнікамі друку былі прадстаўленыя др. Вітаўтам Кіпелям.

Янка Запруднік

АПОШНІ РАМАН ІВАНА МЕЛЕЖА „ЗАВЕІ, СЬНЕЖАНЬ"

У сёлетніх сакавіковым, красавіковым і травенскім нумарох часапісу „Полымя" Іван Мележ пачаў друкаваць свой новы раман „Завеі, сьнежань", як трэйцюю частку задуманага цыклю раманаў з „Палескае хронікі". Далейшае друкаваньне раману спынілася з прычыны неспадзяванай і раптоўнай сьмерці ягонага аўтара. Трэба думаць, што далейшыя разьдзелы раману ня былі яшчэ канчаткова падрыхтаваныя хворым пісьменьнікам да друку. У праціўным выпадку друкаваньне раману магло-б працягвацца ў наступных, пасьля травенскага, нумарох „Полымя" ўжо па сьмерці ягонага аўтара. Застаецца тады згадзіцца з фактам, што раман „Завеі, сьнежань" незакончаны й што адно, як гэткі, можа быць прадметам увагі крытыкаў і літаратураведаў.

Пры гэтым увагі асаблівай і пільнай. Рэч бо ў тым, што дзесяць год перад гэтым у інтэрвю ў часапісе „Маладосьць" у 1966 годзе Іван Мележ быў заявіўшы, што ён няпэўны, ці зможа працягваць задуманы ім цыкль раманаў з „Палескае хронікі", два першыя зь якіх узьнялі яго на ўзвышшы пісьменьніцкае славы. З падтэксту гэнае заявы ў ягоным інтэрвю можна добра вычытаць, што прычынаю гэтае няпэўнасьці была няспрыяльная палітычная атмасфэра, што навісла над беларускай літаратурай у другой палавіне 60-ых гадоў. У выпадку, калі ўсё-ж зможа працягваць пісаньне „Палескай хронікі", — інфармаваў далей пісьменьнік, — дык думае звузіць эпічную шырыню ранейшае задумы. І толькі пасьля 10-ёх год па надрукаваньні другога рамана з палескага цыклю „Подых навальніцы" пачалі зьяўляцца сёлета ў „Полымі" першыя разьдзелы трэйцяга раману з гэтага цыклю „Завеі, сьнежань".

Прыхільнікаў таленту Івана Мележа не магло ня інтрыгаваць пытаньне, ці і ў якім сэнсе пісьменьнік звузіў гэную эпічную шырыню ранейшай задумы ў сваім новым рамане й ці гэты новы раман наагул пішацца згодна із сяньняшнімі патрабаваньнямі партыі ў дачыненьні да беларускай літаратуры. Вось-жа на аснове надрукаванай часткі раману „Завеі,сьнежань" нельга яшчэ меркаваць пра гэнае звужэньне ягонай эпічнай шырыні, бо, як казалася, раман яшчэ не закончаны. А галоўныя сюжэтныя лініі, запачаткаваныя ў раманах „Людзі на балоце" й „Подых навальніцы", за выняткам аднэй лініі, пра што будзе ход пазьней, працягваюцца і ў надрукаванай частцы раману „Завеі, сьнежань".

Навінёй у трэйцім рамане тое, што сюжэтная лінія прыватна-асабістага характару — любоўны трыкутнік Ганна-Яўхім-Васіль паказаны значна вузей, чымся ў двух ранейшых раманах. Апрача гэтага, гэны любоўны трыкутнік у новым рамане ператварыўся ў чатырохкутнік: да двух супернікаў Яўхіма й Васіля дабавіўся яшчэ й трэйці прэтэндэнт да прыгажуні Ганны — сакратар райкому партыі Башлыкоў.

Вельмі важнай сюжэтнай лініі, шырака разгорнутай, але яшчэ не разьвязанай у рамане „Подых навальніцы" — пытаньня сталінскіх пагромаў беларускае нацыянальнае культуры й разам з гэтым пытаньня долі маладога паэты Алеся Маёвага, у надрукаванай частцы раману „Завеі, сьнежань" няма зусім. Але ня вылучаецца эвэнтуальнасьць, што пытаньне гэтае яшчэ вынырнула-б у далейшай ненадрукаванай або й ненапісанай яшчэ частцы раману.

Галоўным сюжэтным вузлом надрукаванай часткі раману, ягоным кампазыцыйным стрыжнём, вакол якога канцэнтруюцца ўсе іншыя сюжэтныя лініі й іхныя адгалінаваньні — гэта раптоўны пераход ад дабравольнай да прымусовай суцэльнай калектывізацыі. У творы вельмі зырка паказаны масавы супраціў сялянаў калектывізацыі ды іхны выхад із зарганізаваных раней калгасаў. Каб не дапусьціць да поўнага зрыву калектывізацыі, партыя хапаецца самых жорсткіх мераў — ліквідацыі кулацтва як клясы шляхам раскулачваньня — арыштаў і высылкі непакорных сялянаў у Сібір і запалярную Поўнач.

Зьяваю асаблівае вымовы тое, што, як добра можна вычытаць з падтэксту надрукаванай часткі новага раману, сымпатыі аўтара нязьменна на баку бязьвінных ахвяраў калектывізацыі й раскулачваньня — беларускага сялянства. Затое нельга ў рамане знайсьці гэткае мясьціны, якую можна было-б успрыняць, як аўтарава салідарызаваньне з партыйнымі мерапрыёмствамі супраць сялянаў, якіх да катэгорыі „кулакоў" і навет г. зв. „падкулачнікаў" залічыць нельга.

На фоне падзеяў калектывізацыі пісьменьнік вельмі калярытна паказаў два адрозныя тыпы партыйных і ўрадавых кіраўнікоў раённага маштабу: старшыню выканкому Юравіцкага раёну Івана Апейку й сакратара райкому партыі таго-ж раёну Башлыкова. Абодвы яны адказныя за правядзеньне суцэльнай калектывізацыі ў строга вызначаным тэрміне, але кажны зь іх дзеіць паводля іншых мэтадаў. Іван Апейка — гэта камуністы глыбака ідэйны, бязьмежна адданы ня толькі партыі, але й справе народу, наважаны праціўнік усякага прымусу, стараецца дасягнуць свае мэты шляхам пераконваньня, а ня грозьбамі й гвалтам. Апейка — гэта паводля сяньняшняй тэрміналёгіі — камуністы ленінскага тыпу. Апрача гэтага, ён глыбокі беларускі патрыёт і, як гэткі, можа быць залічаны да катэгорыі нацыяналкамуністых, якімі былі гэным часам у Беларусі Цішка Гартны-Жылуновіч, Алесь Чарвякоў, Зьмітра Прышчэпаў і некаторыя іншыя. Як ведама, усе гэткія, як Апейка, камуністыя былі ў гадох крывавае яжоўшчыны фізычна зьнішчаныя.

Калі Башлыкоў патрабуе прыняць самыя суровыя меры супраць сялянаў вёскі Глінішча, што пакінулі разам з абагульненым сваім дабыткам нядаўна зарганізаваны калгас, дык віну за гэта ўскладае Апейка на партыйную палітыку, якую з усёй строгасьцяй ажыцьцяўляў Башлыкоў.. Вось Апейкавы словы ськіваваныя да Башлыкова:

„Тыя людзі, якіх мы ўчора ўгаворвалі, прыйшлі самі ў калгас, сярод першых. Значыць, яны ня горшыя. Не праціўнікі! А от пабылі, паспрабавалі абяцанага й ледзь не ў вадзін голас: „Ня хочам!" І ўгавораў новых не паслухаліся. І ўгавораў, і пагроз!.. От што зрабілася! От што павінна трывожыць!.. Людзі паверылі нам, пайшлі, куды мы звалі. Пабылі — і расчараваліся і ў арцелі, і разам у нас... А цяпер мы рашылі... — „прыняць меры"! Помсьціць ім! За што? За тое, што яны паверылі нам? За тое, у чым мы самі вінаваты".

Пераконлівыя аргумэнты Апейкі ані чуць ня пераконваюць Башлыкова, і ён, поўны гневу й абурэньня, папярэджвае Апейку: **„Я цябе, Іван Анісімавіч, яшчэ раз папярэджваю: ты становішся на хісткую глебу. Твае гэтыя развагі — гэта хістаньні, якія маюць небясьпечны палітычны характар... Ты ўжо ня першы раз рознымі спосабамі фактычна стараешся прытармазіць нашы тэмпы. Як гэта назваць, цяпер, калі партыя патрабуе: тэмпы, тэмпы, тэмпы?!"**

Башлыкоў, у вадрозьненьне ад Апейкі, гэта камуністы ўжо сталінскага тыпу: безаглядны, станоўчы, бязьлітасны ў дачыненьні да запраўдных і ўяўных клясавых праціўнікаў і ворагаў. Пра гэта канчаткова пераконваюць разважаньні Башлыкова пасьля прачытаньня ім артыкулу Сталіна пра калектывізацыю й неабходнасьць раскулачваньня:

„Башлыкоў з захапленьнем ухваліў, што пытаньне пра тое, ці можна дапусьціць раскулачваньне, сьмешнае. Гэта пытаньне могуць ставіць толькі недарэкі ці падобныя ім недабіткі. Такога пытаньня няма й быць ня можа ў сапраўднага бальшавіка. Башлыкоў зноў засьмяяўся, калі прачытаў „зьняўшы галаву, па валасох ня плачуць"! Вельмі падабалася Башлыкову гэта ўменьне Сталіна ў належны мамэнт сьцебануць слоўцам, прымаўкай. Тут яно здалося асабліва ўдалым. Наогул плакаць нам — ні да чаго! Нам — калі што — то радавацца! Пачынаем рашуча брацца! Даём апошні бой кулацтву! Цьвёрдасьць, рашучасьць Сталіна як-бы перадаваліся Башлыкову, поўнілі яго ўпэўненасьцю, імкненьнем ісьці, зрабіць усё, што патрабавалі законы клясавай барацьбы дзеля перамогі над апошнім, зацятым ворагам. Непахісна, бязьлітасна".

Галоўнае й тут тое, што сымпатыі аўтара раману нязьменна й выразна на баку Апейкі, а ў дачыненьні да фанатычнага сталінца Башлыкова толькі пачуцьцё антыпатыі. Гэтак можна было пісаць толькі ў першай палавіне 60-ых гадоў, калі існавала значная лібэралізацыя палітычнага курсу пасьля XX і XXII партыйных зьездаў. у часе, калі пісаліся „Людзі на балоце" й „Подых навальніцы". Пазьнейшымі гадамі, а тымбольш сёлета, калі сталінскія злачынствы загадвае партыя прамоўчваць або й рэгабілітаваць іх, адмоўнае насьвятленьне кампаніі прымусовае калектывізацыі й раскулачваньня ўжо ані ня сугучнае, а супярэчнае партыйнай палітыцы.

Больш таго, пэрсанаж сакратара райкому партыі Башлыкова, як ужо відаць із спосабу ягонага спрошчанага думаньня й фанатычнага захапленьня Сталінам, з гэнага ягонага паўтараньня „тэмпы, тэмпы, тэмпы" ды із завучаных шаблённых сэнтэнцыяў, надзелены некаторымі карыкатурнымі рысамі. А ўжо ягоныя паводзіны ў прыватна-асабістым жыцьці, адмыслова зырка

(Заканчэньне на 5-ай бач.)

ЖЫЦЬЦЁ НА СЛУЖБЕ МУЗЫЧНАЙ КРАСЫ

У нядзелю 3 кастрычніка беларуская калёнія Нью Ёрку й ваколіцаў адзначала, хоць із спазьненьнем, але людна ю грамадою, 80-годзьдзе жыцьця выдатнае сваё зямлячкі, кампазытара й музычнага пэдагога, праф. Эльзы Зубковіч. Акадэмію ў ейны гонар у Беларускім Грамадзкім Цэнтры Нью Ёрку зладзілі Беларускі Інстытут Навукі й Мастацтва й Галоўная Управа Беларуска-Амэрыканскага Задзіночаньня.

На пачатку акадэміі, у часе прывітаньня Паважанае Юбіляркі старшынём Інстытуту др. В. Тумашам, Дастойную аўтарку зборніка беларускіх песьняў „КРАЙ МОЙ ВАСІЛЬКОВЫ“ ад імя арганізатараў і ўсіх прысутных карсажам з блакітных васількоў ушанавала сп-ня Зора Кіпель. Чырвоная рожа аздобіла й грудзі выдатнае госьці з далёкага Рочэстэру, паэткі Натальлі Арсеньневай.

У ўводным слове старшыня Інстытуту адзначыў мэту ўгодкавае ўрачыстасьці, як выражэньне даўно Юбілярцы належнае ўдзячнасьці ейных землякоў за тое, што сваім талентам і сваёй музычнай творчасьцяй яна духова ўзбагачае іхнае жыцьцё на чужыне. За дваццаць апошніх гадоў ня шмат было ў Нью Ёрку беларускіх культурна-нацыянальных імпрэзаў, да ўдачы якіх ня прычынілася-б шмат праф. Э. Зубковіч ці асабістымі выступамі зь ігрою на фартэпіяне, ці творамі свае кампазыцыі, якія выконвалі іншыя.

Прынагодны рэфэрат, напісаны блізкім сябрам Юбіляркі на музычнай прафэсіі кампазытарам Алесем Карповічам, адчытаў др. Я. Запруднік. У рэфэраце былі адзначаныя галоўныя этапы жыцьця праф. Э. Зубковіч у васабліва бурную ваенныя падзеямі пару гісторыі Беларусі ў сьвеце ад ейнага нараджэньня ў 1895 годзе ў Менску й да юбілейнага 80-га году ў Нью Ёрку. Праф. Карповіч прасачыў шлях музычнае адукацыі Юбіляркі ў Менску, Бэрліне й Маскве ды працавітыя пасьля гады музычнае самастойнае дзейнасьці.

Праф. Карповіч адзначыў характэрны для кампазытарскай творчасьці Юбіляркі шырокі дыяпазон эмацыянальных адценяў, натуральнасьць і гібкасьць мэлёдыйнае лініі, шчырасьць настрою ды стрыманасьць у сродках музычнага выражэньня. У выніку паўсталі творы „плястычныя“, што „цудоўна кладуцца на пальцы“ ды добра гучаць. Творы Э. Зубковіч заўсёды строга абдуманыя, заўсёды фармальна закончаныя. Яны эмацыянальныя, але кампазытарка ніколі ня губляе кантролі над сваімі пачуцьцямі. Творчая фантазія й пачуцьці ў яе заўсёды ў стане раўнавагі. Гэта вынік таго, што духовая індывідуальнасьць і творчасьць Эльзы Зубковіч у поўнай суладнасьці: „Удумлівасьць — бязь лішняе глыбакадумнасьці, пяшчотнасьць — без сэнтымэнталізму, рамантычная прыўзьнятасьць — бяз патасу, шчырасьць, натуральнасьць ды нясупыннае імкненьне да прыгаства пачуцьцяў, гукаў, думак“.

Уражае ў праф. Э. Зубковіч рэдка каму дадзены дар творчае працы й на дзевятым дзесятку гадоў жыцьця. Збыліся прарочыя словы, выказаныя 55 гадоў таму ў Бэрліне ейным настаўнікам, выдатным кампазытарам і тэарэтыкам музыкі, Паўлям Юнгам: „Памятайце ўсё жыцьцё, што талент ніколі не прападае, калі навет шмат гадоў ён маўчыць і ў бязьдзейнасьці. Будзьце тварыць музыку й на старасьці гадоў за сівымі валасамі“.

Пасьля рэфэрату сп-ня Вера Бартуль адчытала верш Натальлі Арсеньневай, напісаны на 80-я ўгодкі жыцьця праф. Э. Зубковіч. Паэтку й кампазытара-юбіляра лучаць доўгія гады супольнае працы на мастацкай ніве. Праф. Зубковіч склала музыку на шмат вершаў паэткі. І бальшыня выкананых на акадэміі песьняў, гэта былі кампазыцыі Юбіляркі напісаныя на словы вершаў Н. Арсеньневай.

Др. В. Тумаш пасьля адчытаў пастанову Управы Беларускага Інстытуту Навукі й Мастацтва пра прызнаньне праф. Эльзе Зубковіч, за вялікія заслугі ў галіне кампазыцыі на беларускія матывы й тэмы, а таксама за шматгадовую музычную й музычна-пэдагагічную дзейнасьць ганаровага сяброўства Інстытуту. Пры гэтым адна з былых вучаніцаў Юбіляркі, сп-ня Ніна Запруднік, уручыла ёй раскошны букет чырвона-белых рожаў.

Было на акадэміі шмат прывітаньняў з пажаданьнямі доўгіх гадоў жыцьця ды далейшых удачаў у творчай музычнай працы. Ад імя свайго й Мітрапаліта БАПЦ Уладыкі Андрэя вітаў Юбілярку а. пратаярэй Васіль Кендыш. Прывітаньне тэлеграмаю было атрыманае ад Старшыні Рады БНР др. В. Жук-Грышкевіча й ад др. Р. Жук-Грышкевіч, беларускага райцы Рады Шматкультур'я пры канадыйскім фэдэральным урадзе.

Ад Галоўнае Управы Беларуска-Амэрыканскага Задзіночаньня вітаў старшыня сп. А. Шукялойць, а ад Ньюёрскага Аддзелу БАЗА мгр. М. Кунцэвіч, які адначасна ўручыў Дастойнай Юбілярцы прыгожа народнымі ўзорамі вышыты сп-няй Ю. Андрусышынай альбом. Вітаў Юбілярку як зямляк-мянчанін праф. А. Адамовіч. Прысланыя былі прывітаньні ад кампазытара Дз. Верасава ды пісьменьніка К. Акулы ад Беларускага Мастацка-Выдавецкага Клюбу „Пагоня“. Надыйшлі пазьней прывітаньні зь Нямеччыны ад кампазытара А. Карповіча ды ведамага сьпевака баса Пётры Конюха, і ад а. Аляксандра Яноўскага зь Нью Брансьвіку.

Багатая была праграма канцэртнае часткі акадэміі, у часе якое было выканана больш 20-х вакальных і фартэпіянных твораў ды ўсе яны кампазыцыі праф. Э. Зубковіч. Канцэртную частку, выкананьнем на фартэпіяне трох прэлюдыяў свае кампазыцыі, пачала сама Юбілярка. Пасьля яна праіграла й колькі іншых сваіх кампазыцыяў на беларускія народныя матывы.

Дуэтам дзьве песьні выканалі ведамыя сьпявачкі Ліза Маркоўская, дачка Юбіляркі, і Гая Дарашэвіч-Тэдон. Кажная зь іх пасьля выконвала й салёвыя песьні. Прызнаньне салісткам за высокі мастацкі ўзровень выкананьня слухачы выказалі гучнымі воплескамі. Фартэпіянную варыяцыю на тэму песьні „Чаму-ж мне ня пець?“ адыйграла сп-ня Ніна Запруднік. Прыгожым завяршэньнем канцэрту й сваім букетам мастацка раскошных народных убораў, і выглядам, і сьпевам даў ведамы жаночы сэкстэт у складзе В. Заморская, Л. Маркоўская, Г. Тэдон, В. Бартуль, Г. Орса й А. Рамано. За гэта сэкстэт засыпалі густым градам бурных воплескаў.

Зьвяртала падчас канцэрту ўвагу беззаганнасьць выкананьня ўсіх нумароў праграмы й салісткамі, і сэкстэтам. Адчувалася, што на славу свае Юбіляркі пяялі аддана, шчыра, ад усяго сэрца. Атмасфэра духовае лучнасьці й пачуцьцёвага адзінства панавала ў часе ўсяе ўгодкавае ўрачыстасьці. Пры канцы-ж настрой гэтых замацаваў яшчэ й „юбілейны кактэйль“ з закускамі, падрыхтаванымі гэтак-жа памастацку, як сьпявачкамі сьпевы, спадарынямі Н. Запруднік і Н. Рагуляй ды сп. А. Бартулём.

Прысутныя разыходзіліся з маральным здаваленьнем, што выказаная была Дастойнай Юбілярцы, калі й непамерна сьціпла да вялікіх заслугаў, але шчыра ад сэрца грамадзкая ўдзячнасьць за шматгадовую ахвярную працу на беларускай музычнай ніве і як кампазытар-музыказнавец, і як піяністы-выканаўца, і як музычны пэдагог.

Р. Максімовіч

ТОЛЬКІ ГЭТКІМ, ЯК ТЫ...

Дарагой Сп-ні Э. Зубковіч на 80-я ўгодкі

Шмат мэлёдыяў звонкіх жыве на зямлі,
бездань песьняў лясное стварэньне
шлець а шлець із ветрамі на пушчы, палі,
ажно ў сэрцах запусьціць карэньне.

І ня знойдуць такія спакою нідзе,
будуць біцца, крывавячы крылы,
і ўзьлятаць, і зрывацца, у шчасьці, ў бядзе
па няўцямным тужыць, па забылым.

Каму собіць мець гэткае сэрца ў грудзёх,
пражыве з намі век свой да скону
быццам тутка й ня жыў, быццам нашых дарог
не таптаў,
ад калыскі бо звоніць

яму песьняю лётнай навокал усё,
песьню гэткі пачуе і ў плачы,
як нікому, шасьціць дзіваку каласьсё,
і ўсё чыста вітае інакш.

Дні ў пустой мітусьні, у пакуце, нудзьбе
не, ня гнуць у дугу, не нявечаць музыкі.
Ці-ж ня гэткі і Твой,
Юбілярка,
надзел,
Лёс ня шчасны мо', але вялікі?

Гэта-ж Ты, пакуль захад зыркі не астыў,
рассыпаеш на клявішах вечару гукі,
паўтараеш бярозьнікаў рэчытатыў,
грэеш песьняю новаю рукі.

Гэта-ж Ты ймкнешся ў музыку выліць і зьзянь
чалавечых узьлётаў,
і стынь адцьвітаньняў,
песьняй душы людзкія над багнай узьняць,
памагчы нам піць радасьць і гора дазваньня...

Дык жыві!
Дык твары!
Ня губляй, ідучы
побач з намі таго, што ня кажны з нас мае.
Толькі-ж гэткім, як Ты,
хай няўзнак,
а ручыць
неспазнаная доля зямная!

Натальля Арсеньнева

АПОШНІ РАМАН ІВАНА МЕЛЕЖА „ЗАВЕІ, СНЕЖАНЬ“

(Заканчэньне з 4ай бач.)

пісьменьнікам задэманстраваная, наскрозь карыкатурныя! Вось як ён разважае неабходна гэткаму партыйцу, як ён, захоўвацца ў пытаньні харчаваньня:

„Гаспадыня, дзе Башлыкоў кватараваў, бралася гатаваць яму дома, клапатліва ўгаворвала навет, што так, як яна, там не згатуюць, але ён ветліва, цьвёрда адмовіўся. Акрамя таго, што ён у душы лічыў клопат пра тое, каб паесьці смачней, нечым ня вартым дзелавога чалавека да яшчэ партыйца, кіраўніка, было тут і іншае меркаваньне. Што там ні кажы, харчаваньне ў гаспадыні ў нейкай ступені — мяшчанства, уступка старому быту. Сталоўка-ж — гэта разам і асаблівая грамадзкая ўстанова, і новы быт, які трэба падтрымліваць і ўвагай да якога належыць паказваць прыклад іншым работнікам“.

А вось пагляд раённага сакратара партыі на справу адзеньня: **„Ён ня быў франтам, у адзеньні імкнуўся да сьціпласьці, якую таксама лічыў абавязкавай партыйнай, сакратарскай адзнакай“.**

Гэткі-ж іроны пагляд і на справу асабістага памешканьня: **„Пакой быў невялікі, вузкі, але Башлыкоў быў даволыны ім. Нашто яму, адзінокаму, партыйцу, да таго-ж вельмі занятаму, харомы. Ды й які ён прыклад паказваў-бы ўсім, сакратар райкому партыі, калі-б паддаўся харомным прынадам, мяшчанскай раскошы“.**

Прыведзеныя цытаты — гэта красамоўныя прыклады гіпакрызіі Башлыкова, выстаўляньня сябе, як ідэальная партыйца ня толькі ў палітычнай дзейнасьці й сьляпой адданасьці Сталіну й партыі, але і ў прыватным побыце, у кажнай найменшай дробязі свайго захоўваньня й паступаньня. Усё гэта давяршае адмоўную характарыстыку Башлыкова й паказвае яго ў карыкатурным сьвятле.

Праўда, дзеля таго, што раман не закончаны, нельга з усёй пэўнасьцяй сказаць, якім быў-бы ён у сваім закончаным выглядзе. Але й на аснове надрукаванай часткі раману добра відаць, што навет высокімі ўзнагародамі — прысуджэньнем Ленінскай прэміі й наданьнем ганаровай годнасьці народнага пісьменьніка БССР партыі ўсё-ж не ўдалося прынадзіць да сваіх рук выдатнага ўплывовага пісьменьніка й настроіць ягонае творчасьці на партыйную ноту.

Надрукаваная частка раману, як мы ўжо бачылі, сьветчыць яскрава пра адваротнае. Сьветчыць выразна пра тое, што Іван Мележ і ў новым сваім рамане „Завеі, сьнежань“ застаўся на тых самых ідэйных пазыцыях, на якіх стаяў у першай палавіне 60-ых гадоў, калі зьявіліся раманы „Людзі на балоце“ й „Подых навальніцы“. Калі-ж апрача ўсяго гэтага, узяць пад увагу геніяльны мастацкі талент пісьменьніка, з поўным правам можна цьвердзіць, што ў васобе Івана Мележа адыйшоў ад нас адзін зь незраўнаных майстроў беларускай мастацкай прозы, адзін з найбольшых апазыцыянераў да антынароднае партыйнае палітыкі ў Беларусі й адзін з найвыдатнейшых прадстаўнікоў нацыянальнае плыні ў сучаснай беларускай літаратуры.

Ст. Станкевіч

РАЗЬВІТАНЬНЕ З КАНСТАНЦІНАМ КІСЛЫМ

Разьвітаньне із сп. Канстанцінам Кіслым.
Група ўдзельнікаў разьвітальнай урачыстасьці із сп. К. Кіслым пасярэдзіне ў залі пад царквой пасьля Малебну за ягонае выздараўленьне

11-га верасьня сёлета харыстыя беларускага царкоўнага хору ў Клііўленьдзе дый наагул сябры тутэйшай беларускай калёніі сабраліся ў Беларускім Грамадзкім Цэнтры „Полацак“, каб разьвітацца з дарагім сябрам гэтае калёніі й дырыгентам згаданага хору сп. Канстанцінам Кіслым, які, будучы цяжка хворым і патрабуючым сталай прафэсійнай апекі, пераехаў да сваёй дачкі Галіны ў Польшчу на сталае жыхарства. Асабліва харыстыя сабраліся на разьвітаньне вялікай грамадой.

Урачысты разьвітальны банкет адчыніў старшыня Царкоўнае Рады Канстанцін Калоша. У сваёй уводнай прамове ён падзякаваў усім прысутным за прыбыцьцё, пажадаў поўнага выздараўленьня сп. К. Кісламу ды выказаў надзею ўзноў сустрэцца з ім у „Полацку“. Сп. Аўген Каханоўскі прачытаў „Апокрыф“ Максіма Багдановіча й, адрысоўчы да сяньняшняй урачыстасьці сказаныя ў ім словы Хрыста: „ня смуціцеся ў сэрцы сваім. Ці-ж не твае песьні сьпяваюць яны цяпер“, бо-ж і Беларусы Клііўленду цешылі сваю душу, сьпяваючы беларускія песьні разам із сп. К. Кіслым.

Мітрапаліт БАПЦ Уладыка Андрэй, прамаўляючы на ўрачыстасьці, зазначыў, што сп. К. Кіслы, як добры дырыгент, высака падняў аўтарытэт царкоўнага хору. А сп. Ул. Літвінка падчыркнуў у сваёй прамове таксама вялікія заслугі сп. К. Кіслага перад беларускай калёніяй у Клііўленьдзе й царквой.

Пасьля пераезду сп. К. Кіслага з Бэльгіі ў Клііўленд 20 год таму, ён аддаваў увесь свой час, энэргію й глыбокае замілаваньне песьняй, як дырыгент царкоўнага й сьвецкага хораў. Ён ня любіў займацца палітычнымі справамі, ня любіў розных непаразуменьняў і спрэчак паміж Беларусамі, затое шчыра й аддана любіў сваю прафэсію, сваіх харыстаў. Ахвотна выяжджаў із сваім хорам на розныя беларускія ўрачыстасьці. Таксама ахвотна выступаў і ў Клііўленьдзе перад чужынцамі, папулярызуючы гэткім парадкам беларускую песьню.

На пачатку сёлетняга году сп. К. Кіслы быў моцна спаралізаваны. У сувязі з гэтым ягоная дачка Галіна адмыслова прыехала з Польшчы, каб нейкі час апякавацца ім тут, а пасьля забраць яго з сабою ў Польшчу. Апошнія пару месяцаў пасьля выхаду із шпіталю сп. К. Кіслы правёў у „Полацку“ ў доме сп. К. Калошы. Хворы патрабаваў сталага прафэсійнага дагляду. Апрача згаданай ягонай дачкі, шчыра апякаваліся ім і давалі яму патрэбную помач перш-наперш Каця Валюкевіч, із сям'ёй якое сп. К. Кіслы быў у вельмі блізкіх дачыненьнях. Раней гэткую-ж дапамогу й апеку мэў ён з боку сп-ні Іры Каляды-Сьмірновай. Памагаў яму таксама й сп. С. К.

У часе разьвітальнага банкету былі зложаны прысутнымі грашовы падарунак хвораму. Толькі, на вялікі жаль, мы не пачулі прыгожага слова ад сп. К. Кіслага, які заўсёды любіў прамаўляць. З прычыны паралюшу ён страціў голас. На заканчэньне прапаялі яму „Многае лета!“

Назаўтрае ў нядзелю 12 верасьня ў БАПЦаркве Жыровіцкае Божае Маці быў адпраўлены Уладыкам Андрэем Малебен за выздараўленьне сп. К. Кіслага пры ягоным асабістым удзеле. На гэтым завяршылася 20-цігадовая дзейнасьць ягоная для беларускай калёніі ў Клііўленьдзе.

Ул. Літвінка

ПРЫВІТАНЬНЕ

Спозьнена даведаўшыся, што прадстаўнік газэты „Беларус“ у Канадзе сп. Антон Маркевіч і сп-ня Марыя Маркевіч нядаўна адзначалі сярэбраны юбілей свайго сужэнства, Рэдакцыйная Калегія „Беларуса“ хоць цяпер вітае іх з гэтае нагоды й шчыра жадае ім жыцьцёвае памысьнасьці й далейшае плённае дзейнасьці на беларускай грамадзкай ніве!

Сто год!

ФОНД БЕЛАРУСКІХ ПАДРУЧНІКАЎ

Кіраўніцтва Фонду Падручнікаў пры Беларускім Інстытуце Навукі й Мастацтва ў Нью Ёрку дзякуе др. Язэпу Малецкаму за ахвяраваны на Фонд 150.00 даляраў. На канцы Фонду, разам з сумамі папярэднімі, сабрана 3067.63 дал.

Сабраныя на Фонд сумы будуць скарыстаныя ў першую чаргу на пакрыцьцё коштаў друкаваньня другое часткі кнігі В. Пашкевіч „Беларуская мова“ — "Fundamental Byelorussian". Каб пакрыць высокія кошты друку гэтае кнігі, патрэбныя далейшыя ахвяры грамадства. Набор кнігі ўжо даходзіць да канца й друкавацца яна мае напачатку будучага году.

ЧАКАЕМ І АД ВАС АХВЯРЫ НА ВЫДАВЕЦКІ ФОНД „БЕЛАРУСА“

"АД РОДНЫХ НІЎ, АД РОДНАЙ ХАТЫ..."

За вэрхалам пра інфляцыю, беспрацоўе, розныя эканамічныя нядужасьці ў тых краінах, дзе мы жывём, шматлікія з нас, пэўне-ж, ня чулі яшчэ пра БАМ. Але вось нейзабаве пачуем. Бо барабаншчына ўжо пачалася.

Вось што піша беларускі савецкі часапіс „Беларусь" (№ 11, лістапад, 1975 г.): „Вясной 1974 году з трыбуны 17-га зьезду ВЛКСМ на ўсю краіну прагучэла кароткае, гучнае слова — БАМ. Сяньня яно на вуснах у мілёнаў савецкіх людзей і сымбалізуе сабой вернасьць слаўным камсамольскім традыцыям, мужнасьць і працоўны гэраізм. Сёлета ў сваёй прамове Леанід Ільіч Брэжнеў сказаў: „Вялікім працоўным подзьвігам нашага народу стане будаўніцтва Байкала-Амурскай Магістралі. Ужо сяньня БАМ стаў запраўды ўсенароднай будоўляй. Зноў пацьвярджаецца добрая традыцыя савецкіх людзей — традыцыя Турксіба й Магніткі, Днепрагэса й Камсамольска — на — Амуры — разам брацца за агульную справу.

Адкрываючы доступ да багацейшых рэсурсаў гэтага краю, яго гіганцкіх прыродных кладовак, мы пачынаем гаспадарчае асваеньне ўсёй гэтай зоны. Пройдуць гады й на паўночным усходзе Сібіры, а таксама ў паўночных раёнах Далёкага Ўсходу будуць створаны новыя буйныя культурныя й прамысловыя цэнтры".

Брэжнеў забыўся згадаць, што Магнітку, Днепрагэс і цэлы сьцяг іншых магутных аб'ектаў савецкае індустрыі пабудавалі капітал замежных прадпрыёмстваў. Больш мэтазгодным было-б згадаць Петраград, які Пётр Першы пачаў будаваць на касьцях швэдзкіх палонных, а пасьля Беламор-Канал, Нарыльск, Караганду й суцэльны лябірынт ГУЛАГ-у, дзе дзясяткі мілёнаў зьняволеных асвойвалі вялікія зоны багацьцяў у недаступнай Поўначы.

Найбольшая каляніяльная імпэрыя, што сяньня сягнула ўжо ў Анголю й Самалі, на працягу стагодзьдзяў расла ў васноўным на трох слупох: кражы й прысвойваньні чужых індустрыяльных і іншых вынаходстваў, выкарыстоўваньні чужога капіталу й бяспрыкладнага зьдзеку над сваймі людзьмі, улучна да вынішчэньня дзясяткаў мілёнаў падчас розных штурмавых пяцігодак і гіганцкіх індустрыяльных праектаў.

Каб у вадпаведнай пэрспэктыве прыглядзіцца, што сяньня робіцца, у прыватнасьці на згаданым БАМе, варт згадаць як было ў мінулым. Гэтта памога нам вялікі расейскі паэта Някрасаў, што апісвае будову чыгункі:

„Видишь стоит, изможден
лихорадкою,
Высокорослый, больной белорус!
Губы бескровные, веки упавшие,
Язвы на тощих руках,
Вечно в воде, по колено стоявшие
Ноги опухли; колтун в волосах:
Ямою грудь, что на заступ
старательно
Изо дня в день налегала весь век...
Ты приглядись к нему, Ваня,
внимательно:
Трудно свой хлеб добывал
человек!
Не разогнул свою спину
горбатую
Он и теперь еще: тупо молчит
И механически ржавой лопатою
Мерзлую землю долбит!"

Прымітыў, у якім апыніўся някрасаўскі Беларус, адыйшоў у мінулае. Сяньня на будову БАМу — „трасы мужнасьці" ці „магістралі стагодзьдзя", як яе назвалі партыйныя прапагандовыя цівуны, — у Паўдзённую Якутыю едзе „гэраічная" моладзь з усёй эсэсэрыі, у тым ліку й найперш зь Беларусі.

І на помач „іржавым лапатам" прыйшлі бульдозэры й беларускія самазвалы МАЗы. А някрасаўскае начальства, пра якое паэта гаворыць:

„Грабили нас грамотеи-десятники,
Секло начальство, давила нужда",

замянілі бальшавіцкія цівуны, якіх называюць камсамольскімі шэфамі, палітрукамі, камісарамі. І ўсе яны, як ведама, зладзеі.

„Байкала-Амурскую магістраль завочна не пабудуеш. Трэба пракласьці 3145 кілямэтраў сталёвых рэек на ўсход, 450 кілямэтраў з паўдня на поўнач, а для гэтага перамясьціць 222 мільёны кубамэтраў грунту, узьвесьці 3136 штучных збудаваньняў, ... 142 масты, ... 4 тунэлі ... І ўсё гэта ва ўмовах вечнай мерзлаты й тайгі, зь яе гарамі, сопкамі, балотамі, бурнымі рэкамі ва ўмовах кароткага лета й доўгіх суровых — да 60 градусаў — сібірскіх марозаў..."

І навошта гэты цэлы БАМ? А вось нашто: „Ён адкрые доступ да скарбаў Паўднёвай Якуціі. Першая зь яе кладовак — Нюрэнгрынскае месцанараджэньне коксавага вугалю. Таўшчыня вугальнага пласту дасягае тут 70 мэтраў. Для параўнаньня нагадаем, што вугальныя пласты Данбасу маюць таўшчыню ад 0,45 да 2,5 мэтра. Самае-ж каштоўнае, што вугаль тут можна здабываць адкрытым спосабам. Недалёка знаходзяцца паклады залезных руд. Такое спалучэньне прыродных выкапняў у адным раёне прызнана унікальным, такога няма нідзе ў сьвеце".

Каляніяльная імпэрыя, заснаваная на нянавісьці чалавека да чалавека, нэгацыі індывідуальных правоў адзінкі, псіхушках, вынішчэньні хрысьціянскай веры й незаменных сьвятыняў, запусьціла ўжо свае шчупальцы на чорны кантынэнт. За войнамі й рэзьнямі ў Ветнаме, Камбоджы, Анголі, Мазамбіку павінна стаяць індустрыяльная магутнасьць. Аграмадныя мілёны даляраў каштуе Куба й яе ангольскія мэрцэнары. Трэба распальваць полымя войнаў і разьні ў лацінскай Амэрыцы, на Блізкім Усходзе...

Вось чаму рукамі маладых юнакоў Беларусі і „71 народнасьцяў СССР" узяліся за „трасу мужнасьці".

Паводля „Беларусі", у красавіку 1974 году на БАМ паехалі і „там паўдарнаму працуюць" 126 юнакоў і дзяўчат з усіх вобласьцяў рэспублікі". Летась лік іх перарос 600, а цяпер ужо, пэўне-ж, прываблалі тысячы. І гэта толькі ў вадным месцы.

„Беларусам выпаў гонар будаваць самы цяжкі, паўночны участак БАМа". Але-ж, гонар! „Упарта дзяўблі цьвёрдую, як камень, мерзлату, забівалі палі. А потым дзе-нідзе мерзлата сама падталася сонцу, дажджом і яе „разьвяло". Уручную давялося насіць па такой дарозе цяжкія сьценавыя шчыты".

„Літаратура й Мастацтва" за 7-га травеня сёлета аддае цэлую бачыну на хваласьпевы пра „працоўны гэраізм" беларускіх юнакоў і юначак. У дні „шэфства Беларусі над БАМам" выехала ў Залацінку, беларускі пасёлак у паўдзённай Якутыі, дэлегацыя ў складзе кампазытара Ігара Лучанка, паэты Генадзя Бураўкіна і менскіх артыстаў ды сьпевакоў. Намесьнік рэдактара газэты „Чырвоная зьмена" Анатоль Бутэвіч паведамляе нас пра „гэраічныя працоўныя подзьвігі" нашай высланай туды на працу моладзі: „За мінулы год калектыў ... выканаў будаўніча-мантажных работ на 7 мілёнаў 573 тысячы рублёў. Гэта 180 працэнтаў пляну. На 1976 год плян калектыву павялічаны ўдвая".

Значыцца аж на 360 працэнтаў пляну...

„Пачалося-ж усё з ... клюбу. Так, ледзь пасьпелі распачаць будаўніцтва, адразу ўзьвялі клюб. Праўда, палатачны, але гэта ня мела істотнага значэньня. Зрабіла гэты падарунак брыгада сталяроў Васіля Жураўскага ў нерабочы час".

Клюбы й „палацы культуры" народ наш называе дома „брахалкамі". І вось, — паверыце, людцы добрыя, — юнакі ў чужой, непраходнай тайзе, пакуль падумаць, дзе самім прыхіліцца, будуюць „брахалку", каб мелі дзе натхняць іх да „працоўна-гэраічных подзьвігаў" партыйныя цівуны-брахуны!

„Сяньня ў Залацінцы жыве каля 600 чалавек. Ёсьць у пасёлку свая лазьня, хлебапякарня, сталовая..." Во, во! Увіце сабе на 600 чалавек цэлую вялікую лазьню! А як-жа бяз лазьні! Там, пэўне-ж, хвастаньне, параньне й мыцьцё ўдарнымі тэмпамі, без натхненьня партыйных брахуноў ідзе!

Ні „Маладосьць", ні „ЛіМ" нідзе ня згадваюць пра „зарплату" „першапраходцаў". Ніводнаму зь іх, відаць, і ня сьніцца, каб зьезьдзіць на водпуск дадому. Непасільна працуючы ў сібірскай тайзе, „супэрмэны", юнакі й юначкі беларускія, задаволеныя, відаць, прапагандовай стравай у сваіх „брахалках". Дый, пэўне-ж, узнагародамі сыплюцца на юнацкія галовы партыйныя граматы й мэдалі.

А дома народ мяркуе, чаму моладзь ня трымаецца калгаснага прыгону, чаму адсейваецца ў гарад. А там-жа, ведама, лягчэй завэрбаваць яе на розныя бамы, магістралі веку, трасы мужнасьці. Каб на поце й мазалёх цьвету народу нашага расла й магутнела найбольшая каляніяльная імпэрыя...

„Няма сумлеву, — піша Бутэвіч, — што ўбачанае й пачутае дасьць магчымасьць напісаць новыя творы аб нашай цудоўнай моладзі, ляжа ў аснову новых вершаў і песень".

Але-ж, паэты й пісьменьнікі сувэрэннай бэсэсэрыі, бярыцеся сьпяваць пра нашых юнакоў і юначак, бамаўскіх „першапраходцаў". Пячыце партыйныя аладкі!

Бязумоўна, можна пачаць і гэтак, паводля нашага слаўнага Багдановіча:

Ад родных ніў, ад родных хат,
Іх забралі ў маскалі,
Каб тучней „старэйшы брат"
За іхны пот і мазалі...

К. Акула

РОЗДУМ ПРА „РОЗДУМ"

У часапісе „Запісы" (№ 13 за 1975 г.) зьявіўся невялікі артыкул Дзімітрыя Верасава „Роздум пра музыку". Амаль палову гэтага артыкулу займае тэаратычная выкладка пра аснову беларускага музычнага фальклёру, пра натуральныя, грэцкія дытанічныя лады, музыку „авангарду", „атанальную" музыку ды інш. Пра гэтую частку артыкулу нічога ня скажаш, напісана яна чалавекам, які ведае, пра што піша. Праўда, не абышлося і без агульна-ведамых сэнтэнцыяў, накшталт: „Народная музыка ня можа захавацца, калі яна не застанецца да некаторай ступені кансэрватыўнай".

У другой частцы, сказаць, фактычнай, Д. Верасаў крытыкуе зборнік песьняў кампазытаркі Эльзы Зубковіч „Край мой васільковы" ды „праяжджаецца" па сваіх, калі можна так сказаць, аднасяльчанах, „сяброх" па музыцы, „вылучэнцах" і „самавылучэнцах". Хто гэтыя „праступнікі", гутарка пойдзе ніжэй.

Пахваліўшы Алеся Карповіча за тое, што ён у сваім уводным артыкуле да зборніка Э. Зубковіч згадаў імя Вольфа, якога звычайна „не заўважаюць", паківаўшы на яго пальцам за замоўчваньне імя Мусоргскага, не згадзіўшыся зь яго цьверджаньнем, што ў песьнях Зубковіч ёсьць матывы, блізкія да беларускай народнай песьні, Д. Верасаў бярэцца разглядаць песьні вышэй згаданага зборніка. Дзімітры Верасаў быў калісь настаўнікам, а таму, бадай, старым звычаем ён і кампазытарку Эльзу Зубковіч палічыў сваёй вучаніцай... Бязь сьмеху, адзнакі ён ставіць панастаўніцку: „добра", „слаба" і г. д.

З усяго зборніка заслужылі на пахвалу толькі дзьве песьні: „Дарога" і „Вясновы вечар". Рэшта ўсё — пасярэдныя й слабыя рэчы, кажа крытык, бо-ж адна зь іх падобная на расейскую „Ох, ты, доля, мая доля", другая з налётам нямецкіх песьняў паваеннага часу, трэцяя напісана ў духу Чайкоўскага, чацьвертая — з адценьнем раньняга „вагнэрызму", пятая... А пятай і шостай, „Калыханцы" і „Я душу нявырайна параню", зусім не пашанцавала.

„Пад „Калыханку" дзіцё не засьне, — кажа Верасаў, — а песьня „Я душу нявырайна параню" — слабая рэч і музыкай і тэкстам: яна нагадвае банальныя мяшчанскія рамансы. Кампазытарскага натхненьня ня вычуваецца".

Ня супярэчу, можа, дзіцё пад „Калыханку" і не засьне, тым болей, што сучасныя дзеці хутчэй засынаюць пад какафонію „авангардызму", але мне штосьці ня верыцца, што Э. Зубковіч такая слабенькая „вучаніца", каб ня ведаць, што мяшчанства і патрыятызм — вельмі далёкія суседзі. Судзіць пра „банальнасьць" гэтае песьні не бяруся, але пра „слабасьць" тэксту буду спрачацца. Тут Д. Верасаў праявіў у дачыненьні да Кавыля, як кажуць дыпляматы, нядружалюбны акт. Вось-жа, мне здаецца, кампазытарка Э. Зубковіч ня горш за Д. Верасава разьбіраецца ў тэкстах, калі яна парашыла напісаць музыку на верш „Я душу нявырайна параню". У гэтым вершы выказана пачуцьцё любасьці да роднай беларускай зямлі, у прыватнасьці, да прыгажосьці яе прыроды, якая хаця і ня родная для Э. Зубковіч, але блізкая й знаёмая. Ніякага фальшу тут няма, а ёсьць галоўная якасьць кампазытара, пра якую піша Верасаў, — пачуцьцё шчырасьці ў дачыненьні да сябе й да іншых. Ня ў прыклад іншым, кампазытарка Зубковіч не баіцца патрыятычных тэкстаў, ба ведае, мабыць, што вершы і песьні аб родным краі ўпрыгожваюць творчасьць кожнага паэты й кампазытара. Асабы, пазбаўленыя любасьці да Радзімы, для якіх патрыятызм уяўляецца нейкім пудзілам на агародзе, зьяўляюцца няпоўнавартаснымі, хворымі людзьмі.

Патрыятызм — зьява Боская, бо-ж гэта любасьць, а ня ненавісьць. А вось, што гэта за „падхалімны ілжэ-патрыятызм" і каму яго стасуе паважаны крытык, ня мог я адгадаць. Хіба-ж ня Эльзе Зубковіч? А, можа, тым „вылучэнцам" і „самавылучэнцам", пра якіх ён піша і такое: „Іншыя-ж, зь некаторымі здольнасьцямі, ня маюць нат элемэнтарных ведаў". Тут таксама верасаўскі „рэбус". Пра каго ідзе рэч, гадаць ня трэба, але якія-ж яны „вылучэнцы" ці „самавылучэнцы"? Скажам, мяне, ці кампазытара Верасава вылучылі на атрыманьне літаратурнай, ці музычнай прэміі. Мы тады можам лічыцца „вылучэнцамі". Або, скажам, Сталін вылучыў сам сябе ў маршалы. Сталін — самавылучэнец. А хто куды вылучаў і самавылучыўся з тых, пра каго думае і піша Верасаў? І тым болей, ніякія яны не „падхалімы ілжэпатрыятызму", а сапраўдныя беларускія патрыёты, якія із зброяй у руках змагаліся за Беларусь, а цяпер змагаюцца талентам, які ім Бог паслаў. Ня ўсе мелі магчымасьць вучыцца ў кансэрваторыях, давялося некаторым папаўняць свае веды самаадукацыяй так, як гэта рабіў вельмі паважаны Верасавам Мусоргскі.

Ды й сам кампазытар Д. Верасаў, як ведома, ніякіх кансэрваторыяў не пачынаў і не канчаў, а вучыўся тэорыі й кампазыцыі ў А. Лявонава, І. Заслаўскага і В. Кугутоўскага. Дык нашто-ж насьміхацца з „невуцтва" другіх? Нашто зайздросьціць, што гэтых „невукаў" паважаюць „некаторыя вядучыя дзеячы"? Паважалі іх за іх грамадзкую бескарысьлівую беларускую нацыянальную працу. Кажу „паважалі", бо зараз гэтых „праступнікаў" ня вельмі паважаюць, а вось Д. Верасаў трапіў ажно ў біяграфічны даведнік „Выдатныя Амэрыканцы двухсотгадовай эры". Праўда, паважаюць Д. Верасава пераважна царкоўныя дзеячы. Што да грамадзкіх, дык яны маюць падставы ня вельмі паважаць, бо...

Няхай пакуль што гэтае „бо" застанецца без расшыфроўкі. Будучыня пакажа, ці варта яго расшыфроўваць, ці не.

Наагул трэба з сумам канстатаваць, што Д. Верасаў свой артыкул пісаў праз антыпатрыятычныя „акуляры". Вытрыманы ён у „скрыпічным ключы".

У дачыненьні да кампазытаркі Эльзы Зубковіч крытык пачаў, як кажуць, „за ўпакой", а закончыў „за здравіе", ці-ж бо: „І затым ейная музыка будзе жыць". І я так думаю.

Язэп Лешчанка

СХОД БЕЛАРУСКАГА КЛЮБУ У МАНЧЭСТАРЫ

15 жніўня сёлета адбыўся Агульны Сход сяброў Беларускага Клюбу ў Манчэстары, які адчыніў старшыня Управы Клюбу К. Шыбіцкі. Справаздачу зь дзейнасьці Клюбу зрабіў сакратар ягонай Управы М. Яськевіч. У справаздачы згадвалася, што Клюб выпісвае з Амэрыкі газэту „Беларус", часапіс „Беларуская Моладзь" і часапіс „Голас Царквы". Зь менскіх часапісаў і газэтаў Клюб выпісвае „Полымя", „Літаратуру і Мастацтва", „Работніцу і Сялянку" й „Беларусь".

Дзякуючы добрай прадаўчыні спні Кляры Кажаневіч, у Клюбе пануе належны парадак і чысьціня. Скарбнік Клюбу Хведар Кажаневіч зрабіў абшырную справаздачу з грашовага абароту Клюбу, які даходзіў да 15-ці тысячаў ангельскіх фунтаў. Найбольшы даход давалі напіткі, а найменшы — цыгарэты. Прадбачваецца, што грашовы абарот павысіцца да 20-ці тысячаў фунтаў, бо ўстаноўлены білярдны стол, які прыцягвае ў Клюб большую колькасьць гасьцей. Сп. Хв. Кажаневіч зазначыў, што ў сучасны мамэнт касе Клюбу знаходзіцца каля 1.000 фунтаў, якія патрэбныя дзеля аднаўленьня Беларускага Дому.

На прапанову сп. П. Шыркоўскага ўступаючай Управе быў прызнаны абсалюторыюм з падзякаю. Пасьля кароткай дыскусіі паступіла прапанова а. Пратаярэя Янкі Абабуркі, каб зацьвердзіць старую Ўправу Клюбу на наступную кадэнцыю. Сход аднагалосна з гэтай прапановай згадзіўся. Цяперашняя Ўправа Клюбу гэткая: сп. К. Шыбіцкі — старшыня, сп. М. Яськевіч — сакратар, сп. Хв. Кажаневіч — скарбнік.

Сход закончыўся сьціплым пачастункам. Было ўзгодненае супрацоўніцтва з адміністратарам Беларускага Дому сп. Ул. Гінько, а таксама прапанова апошняга, каб належна аднавіць Беларускі Дом.

М. Стаўпіскі

НА ВЫДАВЕЦКІ ФОНД "БЕЛАРУСА"

За папярэдні пэрыяд (верасень 1976) наступілі ў касу нашае газэты падпіска й наступныя ахвяры на Выдавецкі Фонд „Беларуса":

I. ЗША:

А. Прыслана беспасярэдня ў Рэдакцыю:

1. Пр. Бартуль	$ 70.00
2. Д. Сямёнаў	30.00
3. Д-р Я. Сажыч	25.00
4. В. Р.	20.00
5. Я. Чарнэцкі	20.00
6. В. і М. М.	20.00
7. М. Прускі	15.00
8. М. Чупрыкаў	10.00
9. К. Вініцкая	10.00
10. Ю. Найдзюк	10.00
11. Л. Акіншэвіч	10.00
12. Ул. Р.	10.00
13. Ул. Курыла	10.00
14. Інж. Я. Бруцкі	10.00
15. М. Грэбень	10.00
16. Ч. Найдзюк	5.00
17. Я. Азарка	5.00
18. П. Кузьменка	5.00
19. Э. Мірантц	5.00
Разам:	**$300.00**

II. КАНАДА:

1. Д-р Р. Жук-Грышкевіч за клішы ... **$ 30.00**

III. АЎСТРАЛІЯ:

1. Д-р Я. Малецкі ... **$ 100.00**

IV. НЯМЕЧЧЫНА:

1. Р. Казак ... **$ 20.00**

Усяго разам: $ 450.00

Усім тым, што прыслалі грошы, Рэдакцыйная Калегія „Беларуса" выказвае шчырае беларускае дзякуй!